

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

Vida Ognjenovic

Je li bilo kneževe večere?

Drama u dva dela

LICA

ILARION RUVARAC, arhimandrit manastira Grgetega, poznati istoričar

JAŠA TOMIĆ, urednik lista "Zastava"

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ, advokat, urednik "Zastave"

GOSPODIN SAVIĆ, profesor, saradnik "Zastave"

LAZA DUNĐERSKI, bogati zemljoposjednik

MIRKOVIĆ, novinar "Zastave", ženokradica i bećar

MILIĆ, pesnik i novinar "Zastave"

GOSPODIN STOJKOVIĆ, učitelj lepog ponašanja

MILETIĆ (SVETOZAR), vojvođanski tribun i političar

ĆIRIĆ, trgovac, član Odbora za proslavu Kosovske bitke

JOJKIĆ, trgovac i član Odbora

RADULAŠKI, zemljoposjednik i odbornik

DIMITRIJEVIĆ, urednik lista "Branik"

BRAT MAKARIJE, kaluđer manastira Grgetega

STRAŽAR, u peštanskom zatvoru

HOROVOĐA VOLF, učitelj notalnog pevanja

GOSPOĐA AMALIJA, načelnica Dobrotvorne zadruge Srpkinja Novosatkinja

GOSPOĐA RADULAŠKI, njena zamenica, žena zemljoposjednika

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ, ugledna udovica

GOSPOĐA LUGOMIRSKA

GOSPOĐICA SAVIĆEVA, povučena, a sve zna

MILICA TOMIĆ, žena Jašina, Miletićeva kći

KATARINA LUGOMIRSKI, devojka smernog ponašanja

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA, trgovačka kćer

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA, bogata udavača, jedinica trgovca Ćirica

GOSPOĐICA GAVANSKA, dobra partija

GOSPOĐICA POPOVIĆEVA, devojka na udaju već odavno

GOSPOĐICA ZEREMSKI, osećajna i nežna

I DEO

(U dubini scene čilji nekakvo belo, skoro sablasno svetlo. Osvetljava mladića u

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

starinskoj mađarskoj uniformi zatvorskog stražara. On sedi, oslonjen na pušku, i pevuši. Nogom lagano udara takt. Peva tiho, usrdno izvija melodiju, sa uživanjem naglašava reči. Pesma je ljubavna, tužna, otegnuta i duga. Povremeno ga glasno prekida čovek u zatvorskom odelu, koji sedi napred, u mraku, na drvenoj klupi. Iako se trudi da ometa pevača, čovek i nehotice klima glavom u taktu pesme. Stražar povremeno prekine sa pevanjem, na njegovu viku, ali odmah zatim nastavlja isto onako predano kao i do tada pesmi kao da nema kraja.)

STRAŽAR: "Nem, nem, nem vagyok én hibás,
hogy én téged nem szeretlek,
Isten veled, Isten veled, meg te kicsi vagy..."

JAŠA Eeej! Ućutite već jednom tamo!

STRAŽAR: Mi van, doktor uram? Nem tudom szerbül!
"Hogy én téged nem szeretleek..."

JAŠA Te hallgass! Az ördögbe! Meg hagyd már ezt a énekelest!

STRAŽAR: "Hagy én téged nem szeretleeeek
Isten veled, Isten veled..."

Doktor uram, ez nem tetszik neked?

JAŠA Nem.

STRAŽAR: Hát meg mit nem?

JAŠA Hát meg nem! Egész nap lármát csapni!

STRAŽAR: Nem, nem, nem vagyok én hibás,
hagy én téged nem szeretlek,
Nem ez fajta, kedves, nem ez fajta nincs,
hagy én téged nem szeretleek!"

JAŠA Ućutite već jednom!

STRAŽAR: Megtanitlak én téged erre!

JAŠA Én nem tudom magyarul! Molim lepo, meni je potreban tolmač!
Zahteyam tolmača! Kérem szépen, fordító, kell...

STRAŽAR: Kazao sam: Već ću ja vas navići na moje pevanje. Imamo vremena.

JAŠA I sto godina je za to malo.

STRAŽAR: "Nem, nem, nem, nem vagyok én hibás..."

JAŠA Ućuti!

STRAŽAR: En nem tudom szerbül!

JAŠA Hallgass!

(Stražar mirno nastavlja da peva. Ustane, pa pevajući, prihvati paket koji mu daju za Jašu.)

STRAŽAR (Drži paket) Csomag van, doktor uram!

JAŠA Nem tudom magyarul!

STRAŽAR: Imate paket.

JAŠA Ko šalje?

STRAŽAR: Ez a férfi Dunderški.

JAŠA Šta je?

STRAŽAR: Egy kosár borosüvegekell, kérem szépen...

JASA Ne razumem.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

STRAŽAR: Košara puna boca sa vinom.

JAŠA Vratite, ne primam.

STRAŽAR: Molim?

JAŠA Vratite sa napomenom: Ne prima.

STRAŽAR: To nije lepo ponašanje.

JAŠA Azonnnalll! (Stražar mirno odnese paket do svoga mesta, vrati se, odveže Jaši noge, pa mu mirno objasni)

STRAŽAR: Kérem szépen, nem szabad lármát csapni.

JAŠA NiSta ja ne larmam. Kažem vratite.

STRAŽAR: Itt van felesége.

JAŠA Molim?

STRAŽAR: Jeste, došla je vaša žena. Pošto je ovo prva poseta, morate znati: najstrožije se pridržavajte pravila ponašanja. Ako se ne budete pridržavali, sledi vam ukidanje poseta na tri meseca.

JAŠA Hvala. (Milica stoji u svetlu gde je dosada bio Stražar. Jaša gleda u nju.)

STRAŽAR: Izvolite u salon za posete. I ponavljam, pazite na pravila ponašanja! (Jaša korača prema Milici, i ona njemu malo iskorakne u susret. Milica strepeći gleda u Stražara. Ovaj ide u dubinu scene.)

MUZIČKI PRELAZ - PRETAPANJE SVETLA

(Kad se svetlo pretopi, vidimo sredinu scene. Tu je pisaći sto, na njemu vaza sa cvećem okolo razmešten nameštaj. Manji stočić, divan, fotelje, stolice. Na stolu naređane knjige. Jaša i Stražar više nisu na scenu Milica skida kaput, pomaže joj gospodin Stojković. Naklanjajući se okolo damama, koje su ispunile scenu, otmeno obučen, stariji čovek ide ka stolu. Čovek se malo nakašlje i počne govor.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Gospode i gospođice, članice Dobrotvorne zadruge Srpkinja Novosatkinja, dragi gosti. Svi dobro znamo kolika je važnost pravila ponašanja u društvu i koliki prestiž pojedincu donosi otmeno vladanje njima. Osobitu, zato, čast imam, da pre no što naš dar vašoj Zadruzi obnarodujem, dam priliku gospođi Milici Tomić, koja će dražajšeg našeg gosta predstaviti, a njegovo umeće naš poklon čini skupocenim. Izvolite, gospodo!

MILICA TOMIĆ: Hvala. Radost i čast mi je velika da vas zamolim da upoznate gospodina Teodora Stojkovića, pisca knjige: Pravila ponašanja u otmenom društvu, i učitelja dobrog tona.

(Gospodin Stojković joj galantno poljubi ruku.)

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Od srca hvala gospođi Tomić, gospodinu Mihajloviću, listu "Zastava" i vama svima, drage zvanice. Ova je prilika za mene veliki dobitak, uzdam se da ću svojom knjigom i skromnim umećem i ja vama na usluzi biti. Podastirem svoju knjigu vašoj pažnji, sa izuzetnim popustom od krajcare po komadu. (Aplauz) Sestre članice, najbolji među najboljim učiteljima lepog ponašanja je među nama! (Aplauz) Uredništvo lista "Zastava" sa radošću poklanja Dobrotvornoj zadruzi Srpkinja Novosatkinja dvonedeljni tečaj dobrog tona, pod čarobnjačkim nadzorom gospodina Stojkovića. (Aplauz) Radujmo se što će nam za to vreme gospodin Stojković ovdašnji biti, vama na korist, rodu na glas, "Zastavi" na čast! Ovaj je poklon zadužbina "Zastave" u spomen

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

Kosovke devojke, uoči petstotog Vidovdana. Podsećam vas na njene smerne reči: "Ja sam mlada, milo mi je perje"! (Aplauz. Uzvici: Hvala!) Gospođe i gospođice. Otmenosti vašoj, siguran sam, nema se šta dodati, ja ću samo gdi-gdi začina malo natruhnuti. Onu, kojoj ovu zadužbinu činimo, niko osim Boga nije učio da kaže: "Zazor mi je u te i gledati, a kamo li s tobom besjediti!" No, ipak, ova knjiga je tu da nam pomogne u rasuđivanju šta valja, a šta ne valja činiti, a u kojoj prilici. Nadam se da će vas poseban dodatak od zagonetki, pisama, igara, kondolencija, pitalica i čestitki malo i zabaviti. Porvrdite mi to svojim čitanjem. Hvala... (Razleže se aplauz. Jaša se lagano kreće prema Milici. Na scenu ulazi Laza Dunderski. Sluša Stojkovića.) Gospođa Miletićeva-Tomićka, ljubazno vas ovim povodom poziva u salon na malu zabavu uz fortepijano i čaj.

MILICA: Izvolite, molim, izvolite u salon!

(Gospodin Stojković galantno ponudi Milici ruku. Izlaze u salon. Čuje se muzika sa klavira. Jaša stoji kod stola. Milica unosi poslužavnik sa čašama i flašama. Spusti poslužavnik na sto i izađe. Kod fotelje stoji Laza Dunderski. Skida svoj ogromni kaput "s pelcom." Milić - mladi, lepo obučen čovek, poduže kose, mršav, sa svilenom maramom oko vrata - prilazi Dunderskom i učtivo prihvati kaput i šubar, pa ih odnese do čiviluka. Dunderski sedne na ponuđenu fotelju. Sedne i gospodin Mihajlović. Jaša - naočit, razbarušen, u tamnom žaketu, tamnocrvena kravata "na Seput" - sipa vino u čaše. Nudi Dunderskog. Pije se vino, rakija i čaj. Jaša srkuće vino. Milica Tomić unosi tanjir sa sitnim pogačicama. Čutke ga spusti na sto kod čaša. Stane malo, pogleda okolo, pa izađe. Gospodin Savić - živahan, autoritativan gospodin, propisno odeven, sa štapom kojim se više igra no poštapa - naliva sebi lagano šolju čaja. Gospodin Mihajlović pijucka rakiju. Mirković - mladi "kicoš i lola" - stoji sa strane i sve netremice posmatra. Jaša mu nešto tiho kaže, on izađe sa scene. Malo zatim muzika se utiša. Dunderski omiriše vino, mućne čašom, srkne, pa opet mućne. Vрати se Mirković, klimne glavom u Jašinom pravcu, pa počne da prevrće po svežnju novina, tražeći neki važan broj. Dunderski ga gleda preko čaše. Tišina. Dunderski uznte flašu s vinom, zatrese je, pa pailjivo posmatra "farbu" vina. Mihajlović se važno nakašlje, kao da bi nešto rekao, ali Dunderski ne obraća pažnju. Okrene se Jaši.)

LAZA DUNĐERSKI: Čije je?

JASA: Karlovačko.

LAZA DUNĐERSKI: Smotrino?

JASA: E, jeste!

LAZA DUNĐERSKI: Tri godine?

JASA: Četir. Iz osamdeset pete.

LAZA DUNĐERSKI: Je l' odgovara na narudžbe?

JASA: Ne znam.

LAZA DUNĐERSKI: Prekupili?

JASA: Poklon. Poslo tri korpe Miletiću, a dve nama. Za Tucindan.

LAZA DUNĐERSKI: Kolko flaša u korpi?

JASA: Valda dvanajs.

LAZA DUNĐERSKI: Je l'?

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

JAJA: Dobar?

LAZA DUNĐERSKI: Jeste. Lepo suv, pa rezi.

JAJA: Lak, pa žustar na jeziku.

LAZA DUNĐERSKI: Kolko kažeš da je poslo? Sve zajedno?

JAJA: Pet korpi.

LAZA DUNĐERSKI: Onda mora da ima još.

JAJA: Možemo pitati.

LAZA DUNĐERSKI: Nek pošlje deset korpi, al samo pečaćenog, pravo na salaš kod mene. A deset gde u Novi Sad.

JAJA: Dobro.

(Tišina. Savić se obraća Dunđerskom, tek da otvori razgovor.)

GOSPODIN SAVIĆ: A koje vi pijete, gospodine Lazo?

LAZA DUNĐERSKI: Razno. Svakojako. Kad sam u Beču, mađarsko, beli tokajac, da prkosim švabama. Kad sam u Pešti, moje, kulpinsko, da prkosim Mađarima. Kad sam besan, karlovački traminer, Živanovićev, da se smirim. Leti, ladno roze, al tek naveče, naše. Sa šunkom, crno, burgundac, vršački. Sa ćurećim, belo. Sa somovinom, crveno, pečujsko. A kad oću da se napijem, sve to odjedared, al ne znam kojim redom... (Smeh, pa tišina. Onda se Laza obrati Saviću.)

LAZA DUNĐERSKI: A koje vi pijete, gospon profesore?

GOSPODIN SAVIĆ: E, ja vam, znate, pijem čaj!

LAZA DUNĐERSKI: Ajao!

JAJA: Ja sam pio vaše kulpinsko belo. Dobro je, al hvata ko jastreb u kandže.

(Tišina. Naliva se vino. Milić izlazi. Savić kucka štapom. Gospodin Mihajlović se malo nakašlje, pa krene.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Evo, brat Lazo, ja, stari drug tvoj, da počnem prvi. Hvala ti, najpre, što si se našoj molbi ljudski odazvao i došao. "Zastava" će tome znati cenu. Evo, gospodo draga, vidite i sami, ode i ovaj veeek! Još da potrošimo ovu deceniju, pa ko dočeka, prekoračiće u dvadeseti. Ko zna šta li taj sve sa sobom valja. Ovaj naš, sad već starac vek, klizi ko svilena koprena iz nevešti ruku, nestajeee! A cvelio nas je i blažio, srdio i veselio, i dao nam i uzo Vojvodinu, i uzdigo nam i skrajno Miletića. Nalutali smo se, nasaranjivali, naratovali, natrgovali, al šta ćemo! Vek naš grabi kraju, a mi jednako na početkuu...

LAZA DUNĐERSKI: Ehee! Brat Pajo, ima l' kaki deblji žica? Šta si mi se tako raskuko?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: A šta ćemo kad nam je tako? Teo sam reći: evo i veku se ovom vidi kraj, a našim ga nesrećama nema...

GOSPODIN SAVIĆ: Ako mi dopustite, i ja bi u nekoliko reči, da gospodinu Lazi malo podrobnije objasnimo celj našega današnjeg viđenja...

MIRKOVIĆ (Jaši) Ššš!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Samo da dovršim. I sam znaš, brat Lazo, ko viđen Srbin iz ovi krajeva, da mi, hic et nunc, na kraju ovog veka, tri otvorene rane bolujemo. Raspad Miletićeve stranke, nazarenstvo i iseljavanje u Srbiju. Od jedne jake stranke, grudobrana naspram Švaba i Mađara, sad imamo dve slabašne, jednu protiv druge. Liberali, generali bez vojske, radikali, vojska bez

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

generala. Nazarenstvo se širi ko kuga. U Srbiji za nas, bome, ladno, ladno! Njiovi se narodnjaci na ološ oslanjaju, kralj Milan se klanja Austriji, a srednji stalež, srednja žalost. Šaka gladni činovnika, državnih slugu. Jednom rečju žaaalosnooo!

LAZA DUNĐERSKI: Naopako nam zvonilo! Pa šta bih ja tu, brat Pajo, mogo? Ja ne teram politiku, već besne ajgire kroz bačke atare. Ja sam ti paor. Ako ćemo baš pravo, ne znam ni koji ću očin ode kod vas sade. Ja vam čitam. "Branik." "Zastavu" sam mano, otkad je Miletić strado. Sad, izvinte, Jašo, al nisam mogo drugačije. Ako Čiča ozdravi, pa se u "Zastavu" vrati, eto i mene natrag! (Gospodin Mihajlović zasuzi Ulazi Milić i donosi korpu sa nekoliko punih flaša. Nalepnica na flašama je obložena trobojkom Crveno, plavo, belo. Milić puni čaše.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Oprostite meni starcu, oko mi samo zasuzi, kad se pomene mučenik...

LAZA DUNĐERSKI: Dovati se ti meni, brat Pajo, vina! Potopi suze u vino, to je najbolje.

(Opet nastaje tišina. Onda se Dunderski obrati Mirkoviću, kao da se tek sad prisetio.)

LAZA DUNĐERSKI: A sad sam se setio, vi mora da ste onaj Mirković, što ste, da izvinte, u po bela dana oteli ženu trgovca Belića? Ao, vidi ti ženokradicu!

MIRKOVIĆ: Nije to baš bilo većma na silu! Tu je bio dogovor...

LAZA DUNĐERSKI: Lepo se š njenim mužem oprostili i otišli, samo što ga za kuma niste uzeli...

MIRKOVIĆ: E, pa tako baš nije...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ (Žustro prekida razgovor na tu temu) Vidite, brat Lazo...

GOSPODIN SAVIĆ: Da, znate, nije nama rascep stranke baš tako prebolna rana. Svađali se mirili, ta Srbi jesmo. Nije ni to nazarenstvo. Jeste da nam trga jedoverje, al zabludeli, pa će se i vratiti. Nek smo mi svi ovde, lako ćemo za drugo. Najvećma ljuta naša rana jeste to iseljavanje. Čim se kogod šta najedi, oma pakuj bedu, pa u Srbiju. Ko da se u Srbiji plotovi od kobasica pletu. Jadna majko. Tamo naše zovu Švabama i cela veka i za špijune podozrevaju...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: A ovde, opet, na njiovo mesto, videli ste, oma Mađare il' Švabe nasele. Nema više našeg sela, da nije pola kuća njiovo. Ni Kovilj više nije načisto naš. Još malo pa će se i u Manastir useliti...

LAZA DUNĐERSKI: E, toga što se tiče, gospodo moja, spavajte mirno! Nijedan vam Dunderski tamo živ neće! Tamo di oru na krave i na žene, tamo vam Dunderski ne spadaju. Mi idemo na sever, na sever, pa još dalje. Kupujemo švapske zemlje, pa im dajemo naše ime. Eno nas već kod Feketića, a merkamo Kanjižu. Dogodine, ako Bog da, pašće sve do Segedina, a onda teraj dalje! Pije nam se beli tokajac!

JAJA: Za naš Tokaj, a za vaš tokajac! (Dunderski vešto podigne čašu, pa skoro u letu ubaci vino u usta. Svi se kucnu, nazdravlja se. Mirković tiho započne pesmu.)

MIRKOVIĆ: "Mošorin, Apatin, Titel, Baja, Temerin, Dunderskog se zove sve, od Titela do Baje..." (I ostali prihvataju u pola glasa)

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

"Srbobran, Turija, Nadalj, Sivac, Kanjiža,
Dunđerskog se zove sve, od Kovilja, do Pešte." (Mirković izvija.)

"Eeej! Ko Dunđerskog ne voli, nek u očin izvoli..." (Svi)

"A ko nije srpski sin, neka ide u očiiin!"

GOSPODIN SAVIĆ: U jednom se, gospon Dunđerski, sa mnom morate složiti! Srpski narod nikako ne spada u skitačke narode! Uzmite samo ove Švabe. Njima ti je svejedno, bili oni na Rajni, bili na Tisi, ili na Južnom Kongu. Digod dođu, najedu se krompira, pa zasučedu rukave, pa riljaj, riljaj, dok im oči poplave. Ondak: red slanine, red krompirace, red slanine, red krompirače, pa teraj ispočetka. Mare oni za pradedovsko groblje, za to s kim se žene, kome ćeri daju! Samo: Arbeit, Arbeit, pa onda schlafen Kinder machen! I tako do božje matere! E, mi taki nismo! Mi dok tri crkve ne poderemo, dve sagradimo, a četir razgradimo, mi na svome nismo. (Dunđerski pijucka vino, smejulji se i merka Mirkovića.)

JAŠA: Vidim ja da smo mi s Lazom svoji. Treba otvoreno i da govorimo. Jest, Lazo, da čitate "Branika", jako loše novine, al ste opet, nekako naši. Lepo vi to kažete: "Mi Srbi smo u ovim krajevima celom našem narodu predstraža." I to tako mora i ostati. Nijedan nas ovde ne sme biti manje, već samo više, i više! Nijednu dušu, nijedno dete ne smemo zaneti ustranu, jer ćedu nas po-jes-ti! Ovde, ovde i ovde! Tu, tuna i tutilo! Na ovu zemlju mi imamo stare tapije, carske privilegije, u ovoj su zemlji kosti naših dedova...

LAZA DUNĐERSKI: Je l' vi to mene učite čija je zemlja i šta ona znači? Vi papiraši i politikmaheri to kažete meni koji imam na stotine jutara zemlje na sve četiri strane Bačke, a neću se smiriti dok još toliko ne zgruntam! Ta ite vi u ćurkov bataku!

JAŠA Nije da vas učimo, razgovaramo o našim...

LAZA DUNĐERSKI: Ajde vi meni lepo kašte, Šta ste vi mene ovamo zvali? Koliko vama novaca treba? I zašta? Za prenumeraciju sam već dao "Braniku", to ostaje, nema natrag! Al, ako treba, pretplatiću nekog od pametniji salašara i na vas, pa ite u kera! Ajd sad: mirna Bačka, ravan Srem, al u Banat ja idem!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Nije, brat Lazo, ne igraju ode novci ulogu, ode treba srce i pamet...

JAŠA Pošto ne čitate "Zastavu", ne znam ni da li znate što o našoj zamisli za proslavu pet vekova Kosovske bitke... (Pruži Dunđerskom primerak "Zastave", ovaj to spusti pored sebe na pod.)

LAZA DUNĐERSKI: Nisam čito, al sve znam. Doći ću. Lepo je što će to biti kod sremske Ravanice. To ne kažem, za oto vam svaka čast! To vam svi odreda priznaju.

MILIĆ: A šta kažete na ovo sa "Kneževom večerom" što smo zamislili da... (Jaša preseče Milića pogledom, kao da je rekao nešto što je preuranjeno. Milić prekine usred rečenice.)

LAZA DUNĐERSKI: I to je lepo. Kažem, doću i ja i još dvesta duša sa Dunđerskih imanja. Još ako odistinski tamo dovedete Miletića, daću novca koliko svi ostali Srbi zajedno!

GOSPODIN SAVIĆ: Hvala, gospodine Dunđerski. Mi znamo da sve vi kavalir i široke ruke vazda bili, kad su narodni interesi to zatražili!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

LAZA DUNĐERSKI: Bome, baš i nisam, profesore. Ja kad ja oću - dajem. A kad ja neću - nema ništa! Taki sam. Al za ovo ne bih žalio.

JAŠA Da mi sad vama objasnimo tu zamisao oko Večere. Nisu novci zapeli. Namera je naša nekud drugo krenula, ako vam se ta ideja tako sviđa...

(Dunđerskog malo zamara ta priča o Večeri. Radije bi sa Mirkovićem razgovarao o otmici Belićeve žene. Ali kad nije druge...)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Evo, brat Lazo, kako smo to zamislili...

LAZA DUNĐERSKI: A ne mogu nigde sirotog Belića da vidim. A baš bi ga pito kako vas je, siroma, pratio po gradu, dok ste mu ženu vodili, paune jedan, šareni!

MIRKOVIĆ: Nešto vi nama slabo pijete, gospodine Dunđerski...

LAZA DUNĐERSKI: Pa ko usred bela dana krade žene, aramijo jedna...

MIRKOVIĆ: Mi ajduci, noću krađu lopovi...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ (Sa najvećim nestrpljenjem prekida njihov razgovor)

Samo da kažem. Brat Lazo, ti ćeš kao učen i gospodskoga roda Srbin, oma shvatiti našu celj. Ta bekstva u Srbiju nikako ne prestaju, već ih je svakim danom sve više. Tome se stati na put mora! Šokački nauk: Ubi bene, ibi patria, nas kao narod od korena i ponosa, prosto - vređa! Zato to iseljavanje...

LAZA DUNĐERSKI: Ma ljudi, mante me se! Ja se iseljavati neću! Ako štogod tu mogu novci da pomognu, daću nešto, pa radite šta znate, al mene se manite!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Nismo mi, Lazo, u novcu tolko siroti, koliko u ljudima. Osireteli smo. Nema nama više Čiče, Miletića, da zagrmi s balkona Magistrata, a svi kući da se vrata postide! Bilo, pa je prošlo ono vreme kad smo imali govornika - proroka, kog je narod poštovo i slušo. Pa smo mislili, mislili i na jedno smislili. Da ovaj petstoti, svečani Vidovdan, iskoristimo, pa da narod malo opomenemo. Da ga malo ukorimo, kao što je pred bitku knez svoje velikaše. Ne bi li se svetu malo ražalilo...

LAZA DUNĐERSKI: E, to će moći. Naš je narod stara plačiguza. A još Kosovo kad mu pomenete, tu kraja više nema! Drekaće, sve će se preko Alpa čuti...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Pa smo onda mislili, ako bi ti teo tu malo da nam pripomogneš...

GOSPODIN SAVIĆ: A prvo smo teli da vas zapitamo, šta vi mislite, valja li nam šta cela ova zamisao sa "Kneževom večerom"?

LAZA DUNĐERSKI: Pa ste mene pozvali samo da vam ja to odobrim, je l'?

GOSPODIN SAVIĆ: Najpre za to, a posle još...

LAZA DUNĐERSKI: Ao, deda vas vaš pisaroški, ta vi ste sa svih strana pegavi...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Vidi, ovako: Prvo dode Himna Kosovu...

MILIĆ: A kad je baš o Himni reč, evo u ovom broju "Zastave" (daje mu novine) imate moju pesmu: Pred Ravanicom, pred Žalosnicom Voleo bih da je pročitate, baš me vaše mišljenje zanima, može li ona da...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Stevo, malo sačekajte, imade za to još vremena!

Ovako: posle Himne, išla bi ta svečana "Kneževa večera." Sve baš kao što je bilo uoči Kosovske bitke. Posedali bi oko sofre najviđeniji Srbi iz ovih krajeva. Starinu Miletića sešćemo u pročelje, a ostale po redu, kao što pesma kaže. Molićemo arhimandrita Ruvarca da prvo sve pričesti, kao protopop Nedeljko...

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

LAZA DUNĐERSKI: Neće vam taj namćor to hteti! Videli ste šta piše u "Brankovom kolu"? Kaže da nit je bio Kneževe večere, nit je car Lazar bio car i tako redom...

GOSPODIN SAVIĆ: Imamo nekih znakova da bi možda pristao, pa ćemo videti...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Onda bi tu, za trpezom, Miletić izreko kletvu!

MILIĆ: Ne, nije, rekli smo prvo da će on dići čašu, pa nazdraviti...

JAJA Dozvolite! Prvo bi Miletić nazdravio svima, kao što pesma kaže, redom: po starještvu, po junaštvu, po milosti, po visini, po lepoti, po gospodstvu... A to, po gospodstvu, sedate se, to je Vuk Branković. Ondak bi Miletić, ko nekad što je car Lazar, prokleo sve one izdajice koje imaju nameru da se isele. Tu bismo, znate, kletvu malo prepevali. Vuka Brankovića, bismo metli da bude prvi koji će pogaziti kletvu...

LAZA DUNĐERSKI (Gleda ozbiljno Jašu) Ako Čiča to tamo bude govorio, daću oma sada novce koliko treba. Kamen će proplakati kad njega opet čuje. I ja bih sad zaplako, narico bih čisto... Odavde su mi ga otrgli... Odavde! (Lupa se po grudima.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Hvala ti, brat Lazo, hvala ti, uzor Srbije!

LAZA DUNĐERSKI: Hvala vama koji ste to tako lepo smislili!

JAJA Hvala vama koji nas razumete!

LAZA DUNĐERSKI: Dao bih dva salaša da više nisu moji, kad bi mi kogod obećo da ću još jednom u životu čuti Čičin govor sa balkona novosadskog Magistrata! Oću l' to ikada više doživeti?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Oćemo, brat Lazo, ima Boga! Valda će i na nas jedared pogledati!

GOSPODIN SAVIĆ: Hvala vam što ste s nama u borbi da ovaj napaćeni narod malo urazumimo. To laka borba nije, al nam je dužnost!

JAJA Hvala vam i dika, rodoljube i delijo!

MIRKOVIĆ (Podvrisne)

"Od Mohača, pa do Ade, to Dunđerski sve imade.

Od Budima do Mohola, Dunđerskoga škripe kola...

Eeej! Ko Dunđerskog ne voli, nek u očin izvoli!"

SVI: "A ko nije srpski sin, neka ide u očin! Eeej!

Šove, Čurug i Čenej, a uz put Tavankut

Senta, Bečej, Srbobran to se pređe sve za dan... Eeej..."

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ta kaka laka borba! Vraga i đavola repatog! Ajd prvo proberi prave ljude koji za tu sofru spadaju. To moraju bili sve sami prvaci, uglednici, stegonoše, perjanice naše. A opet da ih narod vole. A di da nađeš take? A što tu ima nekoliko osetljivi mesta, ao brate! Ne može da se stavi ko bilo, a pravih ljudi nemaš baš na pretek...

LAZA DUNĐERSKI: Je l'?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ma da! E, pa za oto smo tebe zvali. Kao gospodina i gospodskoga soja izdanak, hteli smo da te zamolimo, da za tom trpezom zauzmeš jedno jako važno, a opet jako osetljivo mesto.

LAZA DUNĐERSKI: Je l'?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: I to: mesto Vuka Brankovica. Tu nama treba jaka

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

ličnost, viđen, ugledan čovek, a roda gospodskoga. Kad knez kaže, "ako ću je napit po gospodstvu", to nije tek onako...

GOSPODIN SAVIĆ: Pa dabome da nije! To je zato što je Vuk Branković bio veliki gospodin!

LAZA DUNĐERSKI: Je l'?

JAJA: Mi bismo, dabome, za novce mogli naći Vukova i Vukova. Pa zar se nije našo naš čovek koji je za novce špijo Miletića u vackom zatvoru? Samo, di mi smemo da dopustimo da na mestu takvog gospodina, za svečanom trpezom, sedi kojekakvi ološ!? Od barabe se najzad i ne očekuje ništa do izdaje, al od čoveka vašeg soja...

LAZA DUNĐERSKI: Ma šta mi kažete?

GOSPODIN SAVIĆ: Samo još i to da naglasimo, nije Laza dete. Dosad smo već pitali i neku drugu gospodu, možda ste već i čuli koga, al eto. Nije lako naći čoveka izobražena da to shvati, a s druge strane da zadovoljava naš ukus...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ti, po svom velikom duhovnom uzdignuću, brat Lazo...

(Dunđerski mu, usred rečenice, sruči punu čašu vina u lice. Zatim zgrabi flašu, pa poliva ostale, okolo naokolo.)

LAZA DUNĐERSKI: A to li se ti tu koziš dva sata, brat Lazo, seno, brat Lazo, slama! Evo, da vas pričestim ja, pa da vas upregnem u fijaker, da mi se konji malo odmored! Češimudi politikanerski! Pravo kažedu u "Braniku" da ste svi vi ovde odreda koliko vas ima socijalisti! Marvo jedna poškopljena! Dobro sam radio što sam se vaši usrani novina ratosiljo na vreme! Nisu to novine, već bečar-paprikaš od lagarija i abrova...

(Gospodin Savić nastoji da mu na dostojanstven način oduzme flašu iz ruku, ali stalno dobija mlazeve po licu.)

GOSPODIN SAVIĆ: Ako biste dozvolili da vam najpre objasnim...

LAZA DUNĐERSKI: Materi svojoj objašnjavajte, nisam ja vaš ponavljač! Ja da vama lajavim skotovima, izigravam Vuka Brankovića, a vi knezeve i vitezove, a!? To da mi objasnite! O, pamet vam vašu musavu! Sve bi vas za mekinje mogo kupiti, dandare jedne!

JAJA: Pa niste nas čuli do kraja, niko nije mislio da vi...

LAZA DUNĐERSKI: Ta, šta ti nisi mislio, bundevaro banatska! Ti da mi po Sremu aranžiraš dodolske večere, a Dunđerskog si našao da ti na njima igra izdajnika, da bi ti sprovodio tvoje popišane ideje! Ta seru vam se guske zeleno na vaše ideje! Ao, mater vam guravu, sad ću da doviknem kočijaša, da vam bičaljmem po leđi pokaže ko je izdajica...

GOSPODIN SAVIĆ: Duboko žalim što nas niste razumeli, jer to bi bilo na polzu našega roda...

LAZA DUNĐERSKI: Ta kakav sam ja s vama rod, krpilonci jedni drndavi! Šta se mene tiču vaše polze i vaše čergarske večere! Mene bi oni za Vuka Brankovića! Mene da narod posle prstom pokazuje! Jao, rage jedne bangave...

JAJA E sad je već ovo prevršilo svaku meru, nemojte vi da vređate!

LAZA DUNĐERSKI: Kuuš! Ja Vuk Branković! Laza Dunđerski da izigrava strašilo i da plašim vaše biroše da vam ne begadu u Srbiju! Maaarš! Pa marim ja! Nek idu kud oćedu! I šta će taj ološ ode, za koji oćin! Tamo i spadaju, pijana sorta,

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

lažljiva! Nit oće da radi, nit ume pošteno! Samo loče, piša, plače i drndara o Kosovu i o tome kako će Srbiju proširiti do Beča! Maarš u očin!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ (Sav modar u licu, na ivici suza) Neću, neću da ti na mene bude žao, brat Lazo!

LAZA DUNĐERSKI: Ker ti je brat, a ne ja! Jarekanjo matora! Slizo si se s ovim socijalistima skrnavam, pa te vodaju okolo da im naričeš o narodnim ranama! Narikačo! Sklanjaj mi se s očiju, pišigačo!

JAŠA E sad mi je već baš zadosta...

(Ustremi se da Dunderskog obori poslužavnik Milić se baca na Jašu. Dunderski pokušava da skine kaput sa čiviluka, ali ne mpze, pa obori čiviluk Mirković mu pomaže da uzme kaput. Jaša jurne na Dunderskog ovaj na njega. Savić stoji na sredini i mlatara rukama, Mihajlović maše belom maramicom,)

JAŠA Pustite me...

LAZA DUNĐERSKI: Maarš, domazete plaćeni! Tebe su kupili na stočnoj pijaci, vepre jedan! Idi sam pa izigravaj Vuka Brankovića. Zbog tebe pola Novog Sada ne kupuje ove novine! Ti si prvi izdao Miletića, komunaru jedan! Rodeni si izdajica, socijalisto skrnavi...

JAŠA: Platićeš mi, ja tebi kažem, platićeš ti to meni...

LAZA DUNĐERSKI: Platiću ti da mi igraš na vašaru. Na lancu ćedu te dovesti da mi igraš Vuka Brankovića na stolu, ludvaru...

(Jaša se otrgne i krene prema njemu, ali je on već izašao, vukući za sobom kaput. Mirković baci za njim šubaru, Mihajlović se sruči u fotelju. Savić iskapi čašu vina. Jaša se poliva čajem po licu. Svi ćute. Gledaju na različite strane. Posle izvesnog vremena, javi se Milić.)

MILIĆ: Ajao, jadna nam majka.

GOSPODIN SAVIĆ: Znao sam.

MIRKOVIĆ: Pravo kaže Ruvarac za njega. Ćifta od ćifte. Novac jede, novac sere.

JAŠA: Ruvarac ništa dobro ne kaže.

MIRKOVIĆ: Samo ovo.

GOSPODIN SAVIĆ: Znao sam.

JAŠA: Koji je on bio po redu?

MILIĆ: Dvadeset treći.

JAŠA: E, naopako. Pa ima l' još koga?

MILIĆ: Bome, spala knjiga na dva slova. Ali ja mislim da više nikog ne smemo pitati.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Kad ovo prođe, ja više neću imati kome da se javim na ulici. S pola sveta me zavadi Vuk Branković.

JAŠA: A tek mene!

MILIĆ: Što ne odredimo nekog od nas da bude Vuk Branković, pa nek ide u andraka. Neće nam biti gore nego ovako.

JAŠA: Pa dobro, jesi li ti, Stevo, kršten?

MILIĆ: Pa ne znam više ni sam!

JAŠA: Pa da, teško ti da se setiš da u tom slučaju naše novine ne bi niko kupovao, od sada za devedeset i devet godina. Možeš misliti: novine Vuka Brankovića, ovi iz "Branika" bi slavili taj dan... Mogli bismo komotno zatvoriti

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

radnju!

MILIĆ: Pa što ondak nekako ne nagovorimo urednika "Branika" da sedne na to mesto?

GOSPODIN SAVIĆ: Dok bi njega nagovorili, prošlo bi još petsto Vidovdana.

MIRKOVIĆ: Mada, "Branik" ogorčeno i žustro piše protiv iseljavanja!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ne citiraj mi te Švabovske novine.

MILIĆ: Pa dobro, zaozbiljno, ima li koga među živim ljudima, da nagovori Mišu Dimitrijevića da sedne na to mesto "po gospodstvu"?

JAŠA: Car Franja Josif, možda.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Nema!!!

JAŠA: Nema!

MILIĆ: E pa onda nek ide u šarage!

GOSPODIN SAVIĆ: A vredelo bi tri careva grada.

JAŠA: E, pa da. Bili bi šlus gotovi. Ne bi više srpskog uva bilo da "Branik" u ruke uzme. Za dva dana - bivša novina. A mi bi se možda mogli proširiti i na pet iljada.

MIRKOVIĆ: Ajao!

MILIĆ: Pa kako se toga dosada nismo setili?

JAŠA: Ti se nisi setio, seka Stevo! Pa pogledaj malo spisak, svilenko, pa ima l' na njemu koga iz naše stranke? Ima l' jednog čitaoca "Zastave"? (Milić se lupi rukom po čelu.)

JAŠA: A ti mislio mi onako redom pitamo, pa kome spada po gospodstvu da bude Vuk Branković, nek bude. Ti si Stevo duduk!

MILIĆ: Pa, znao sam, al sam se nešto izgubio. Al najviše bi vredelo kad bi "Branikovog" urednika mogli nagovoriti.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Manimo priču kad za to nema nikakvog načina.

MILIĆ: I nema ko bi ga mogo namoliti?

JAŠA: Nema, Stevo! Nema!

MIRKOVIĆ: Ima neko ko može pokušati. A taj neko to sam ja. Biće na slavi kod mog tasta. Ne košta ništa da pitam. Živa glava.

JAŠA: Mani! Samo ćeš još većma zabrljati, pa posle baš niko neće teti.

MIRKOVIĆ: Oprezno ću.

GOSPODIN SAVIĆ: Taj vam je iz potaje prisojkinja guja. Nema te opreznosti koja bi tu prošla.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Pa nek proba. Mekano, onako iz daleka, pa sve bez navale...

JAŠA: Da nikako ne može znati šta oćeš.

MILIĆ: Kad mi s Dunderskim... (Svi se smeju, ali ne baš veselo.)

JAŠA: Dunderski je lud i pust, a ovo vam ja po sto puta previdrena, vidrovita, vidrinska vidra.

MIRKOVIĆ: Gospodo moja! Ja sam u po bela dana tuđu ženu kući poveo, njen nas je muž do ćoška pratio, ne znajući šta čini. Sad meni njegova žena, a njemu će carstvo nebesko, jer ja sam bome znao šta činim. Valda ću i Dimitrijevića znati da ispitam, ako ga i ne nagovorim...

MUZIČKI PRELAZ PRETAPANJE SVETLA

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

(Kad se svetlo ponovo pojavi, vidimo da je scena ispunjena ženama. Mirković stoji u sredini i osvrće se na sve strane. Zatim izlazi. Scena sada predstavlja prostorije Dobrotvorne zadruge Srpkinja Novosatkinja. Veče je. Na okupu su članice hora "Vila Ravijojla", vezilje maramica-korisnica, polaznice večernje škole otmenog ponašanja, majke, tetke i starije družbenice sa ručnim radovima u rukama. Oko klavira altovi uvežbavaju "notalno pevanje" kompozicije Davorina Jenka - Što ćutiš, ćutiš, Srbije tužni. Sa njima strpljivo radi horovoda Volf. Gospođa Amalija Stratimirović se namešta za pisaćim stolom. Upravo treba da počne upisivanje prihoda od prodatih maramica-korisnica. Gospodin Stojković ispisuje na tabli zadatke iz lepog ponašanja za čas. Piše: Hod, sedenje, vrste konversacije: stojeća, uzgredna, sedeća, pretstavljanje, držanje uz jelo, osnovi dobrog tona, pisma, čestitke i kondolencije. Vežbe. Gospođice se užurbano pripremaju za početak časa i za predavanje novčanih priloga. Beleže u svoje noticbuhe ispisane zadatke. Gospođa Amalija lupa knjigom po stolu.)

GOSPOĐA AMALIJA: Mira malo, molim mira!

GOSPOĐICA GAVANSKA: Devet maramica, jedan tištuh, četiri ubrusa. Narudžbine još nisam zbrojala.

(Gospođa Amalija vrti glavom i zapisuje.)

GOSPOĐICA POPOVIĆEVA: Dva tištuha, ubrus jedan, dvanajst maramica. Narudžbina jedna. Ubrus.

GOSPOĐA AMALIJA: Malo!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Osam maramica, dva ubrusa, jedan tištuh, narudžbina nemam.

GOSPOĐA AMALIJA: Malo!

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA: Devet maramica. Devet maramica. Devet maramica i... i jedan ubrus.

GOSPOĐA AMALIJA: I?

GOPOĐICA JOJKIĆEVA: Eto.

GOSPOĐA AMALIJA: Malo, malo i malo!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Dva ubrusa, jedan stolnjak i jedanaest maramica. Dve narudžbe, al nemam zasad trukovano.

GOSPOĐA AMALIJA: Malo.

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: (Iz grupe oko klavira) Četrnajst maramica, dva tištuha, sedam ubrusa. Treba mi mustra carice Milice. Imam narudžbu za tištuh.

GOSPOĐA AMALIJA: Nemojte govoriti tištuh! Kašte stolnjak!

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: I molim da kažem za program! Naše pevačko društvo "Vila Ravijojla" biće u Ravanici drugo po redu sa pesmom: Što ćutiš, ćutiš, Srbije tužni. Note neka se prepisu što pre. Deklamacije još nisu raspoređene. Prijavite se sada, pa ćemo izabrati. Treba dve.

GOSPOĐICA GAVANSKA: Ja imam: Gde je srpska Vojvodina. Da sad deklamujem, pa da izaberete, ili? (Namesti se, zatvori oči i skoro počne da deklamuje.)

GOSPOĐA AMALIJA: Molim kasnije, ima se za to vremena! Dalje!

GOSPOĐA RADULAŠKI: Devenajst maramica, sedam ubrusa, četir tištuha...

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPOĐA AMALIJA: Stolnjaka.

GOSPOĐA RADULAŠKI: Stolnjaka. Narudžbina šest. Razni.

GOSPOĐICA SAVIĆEVA: Sedam maramica, šest ubrusa i jedan tištuh.

GOSPOĐA AMALIJA: Stolnjak.

GOSPOĐICA SAVIĆEVA: Stolnjak.

GOSPOĐA AMALIJA: Narudžbina?

GOSPOĐICA SAVIĆEVA: Narudžbina nemam.

GOSPOĐA AMALIJA: Malo. Molim, neka je svima na znanje: Gospoda Radulaški nam je donela nove mustre. Natrukovani su sluga Milutin, što nosi desnu u lijevoj ruku, Banović Strahinja i Kajica vojvoda. Od oka se moraju prepočeti: Srđa Zlopogleđa i Musić Stevan. GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: Ima li koja caricu Milicu?

GOSPOĐA RADULAŠKI: Naćemo i to.

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ja imam dve majke Jugovića viška. Otkazana narudžbina.

GOSPOĐICA ZEREMSKA: Sedam maramica, al imam narudžbi i narudžbi...

GOSPOĐA AMALIJA: Šta, nijednog ubrusa, nijednog tištuha niste mogli prodati! Pa kakav vam je to bod? Kako ste to vezli? Svračje noge? (Gospođica Zeremski zarida.)

GOSPOĐICA ZEREMSKA (Plačući) Al imam narudžbi i narudžbi.

(Iz grupe kod klavira dolazi starija gospođa i odvede Zeremsku u stranu.)

HOR: "Što ćutiš, ćutiš, Srbine tužni,

Protrljaj oči, slava te zove,

slava te zove na crno groblje..."

HOROVOĐA VOLF: Milostive, milostive užas! To je za u Dunav skočiti! Čujte tonalitet... (Udara dirku) Oććci, a vi pevate oooććiii... Opetujte, molim! (Altovi pokušavaju da uhvate ton, Gospođa Amalija stoji na sredini scene očekujući još prijava.)

GOSPODIN STOJKOVIĆ (Koji čeka kao na iglama da počne predavanje) Molim za početak! Ako koja potrebuje, i dalje je za moju knjigu popust od krajcare po komadu. (Niko ne kupuje knjigu.)

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Hod! Hod je prvi pokazatelj otmene...

GOSPOĐICA GAVANSKA: Pa ja sam se zabrojala! Sedam maramica! Nije devet! Ove dve su narudžbine, al nisu plaćene.

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Hod. Hod je prvi...

GOSPOĐICA GAVANSKA: Dakle, sedam maramica, jedan tištuh, četiri ubrusa, a narudžbina pet.

GOSPOĐA AMALIJA: Ima li još koja da je štogod zaboravila?

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Ako govornika u stojećoj konverzaciji prekinuti morate, neizostavno mora doći: pardon!

GOSPOĐICA GAVANSKA: Pardon.

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Molim! Hod! Hod je prvi pokazatelj otmene pojave.

Hodati moramo prostudirano. Glava koso, pogled nisko, noga napred, naklon, lako, lakše, sitan korak, krotko, mило, kreni, kreni, sneno, krepko... (Gospođice hodaju po uputstvu i pod nadzorom.)

GOSPODIN STOJKOVIĆ: U lepezu sneno gledaj. Mahni, mahni, nehajnije,

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

nehajnije! Smerno, krhko, lomi, lomi, sanjaj, lebdi. Stidljiv pogled, lagan gaz. Zastanite, prenite se, taakoo! Osmeh, osmeh, manji, doobroo! (Gospođice stoje u beslovesnoj pozi sa malim osmehom.) Dakle, šta treba da zapamtimo za hod?

GOSPOĐICA GAVANSKA (Sa osmehom) Strana šest. (Sve okrenu stranu) Hoda se bez težine. Ne druzgati celim stopalom kao skeledžija, već samo vilinski strujati napred. (Sve vreme dok čita lekciju pokazuje kako, isto to čini i Stojković.)

GOSPOĐA AMALIJA: Jeste li vi, Ćirićeva, rekli četiri ubrusa?

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Dva.

GOSPOĐA AMALIJA: Malo!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Pardon! Evo prilike da zapazimo ponasanje naspram govornika u stojećoj konverzaciji. Izvolite, Ćirićeva!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Kad kakav govornik skup pardoniše, namah se zauzme poza pažnje, pratnje i unošenja. Glava nagnuta polulevo. Ruke: jedna meko na grudima, ili k licu, a druga s lepezom u stranu od sebe. Mahanje zaustavljeno. Naklon plitak. Pogled u govornika, al poniknut! Strana sedam.

(Gospođice su sve sledile uputstva i uspostavile opisanu pozu.)

HOR: "Što ćutiš, ćutiš, Srbije tužni,

Protrljaj oćii, slava te zoveee,

slava te zove na crno grobljeee,

na ono tužnoo Kosovo poljeee!"

GOSPOĐA AMALIJA (Stojeći na sredini scene izdržava solo)

"Na onooo tužnoo Kosovo polje."

(Gospodin Stojković ućtivo aplaudira Amaliji, pa nastavlja.)

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Kad se u društvu posle hodanja malo zastane, šta tada zapoćinje?

GOSPOĐICA GAVANSKA: Stojećća konverzacija. Ona treba da bude ugodna, laka i na opštepoznate teme. No, ipak, ne treba se ustezati da se štogod duhovito ubaci, kao zaćin. Reći su konverzacije hrana, a duhovitost je njen zaćin!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Šta stojećću konverzaciju naroćito ruži? Gospoćice, vi...

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Lugomirski, Katarina. Protuslovljenje. Ućtivost zabranjuje da se u otmenom društvu protuslovi. Ako se to izvede umilno, i bez ikoje žestine, dozvoljeno je, ali samo majstorima konverzacije!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Imate li lićni primer?

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ima još. U svadu preći ni u kom slućaju slobodno nije. Źenskinje protuslovi samo šale radi da se poigra kao maćka sa klupćetom, pa i to kad baš niko od stariji nije u blizini...

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Lićni primer?

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ja ne idem nikud bez stariji, to se ne pristoji, a u mojoj prirodi nije da protuslovim, već da se povinujem...

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA: Evo, nek meni kogod zaprkosi, ja ću bome dati primer!

GOSPOĐICA SAVIĆEVA: Meni se većma svide muški bez brkova!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA: Idi, molim te, muški bez brkova, taj ti je ko sova!

GOSPOĐICA SAVIĆEVA: E, meni nije!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: To jeste primer protuslovlja, ali zapamtite molim: Otmeno mlado ženskinje nikad o muškarcima razgovor ne počinje. To dobar ton zabranjuje!

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA: Izvinite.

GOSPOĐICA SAVIĆEVA: Izvinite!

HOR: "Ta, da li živiš, ta da li čuješ

Tu crnu kletvu, taj vapaj teeškii..."

HOROVOĐA VOLF: Nije! Nije! Nije! Nije teeeškii, već teeškiii!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Sedanje! Sedanje! Stojeća konversacija samim sedanjem prelazi u sedeću.

VOLF: Teeškiii...

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Sedanje pak ima biti prostudirano. Mora da je lahorasto. Kratak pogled na sedište, hajdemo molim! (Gospođice vežbaju sedanje.) Kratak pogled na sedište, polagano, skut u ruke, okret glave, tako, tako. Stolicu samo dotaći, kao da je magla sela, kao da se paučma spustila. Tako! I šta sad dolazi? Sedeća konversacija!

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA Molim prvo dode predstavljanje!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Tako je. Gospođice Gavanski, molim, predstavite se starijoj dami u sedećoj konversaciji.

GOSPOĐICA GAVANSKA: Kad me kogod njojzi privede, ja se naklonim, ne jako, jer ko se odveć duboko klanja i oma preveć laskavo govori, s otim pokazuje da u otmenom društvu nije bivao.

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA Pa jesam li ja ta starija osoba?

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Samo za vežbu.

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Starija osoba štogod uzdržano kaže. Evo: Jest l' vi, gospođice, ovdašnji, il ste kome ode u gostima?

GOSPOĐICA GAVANSKA: Ovdašnja. Kćer trgovca Gavanskog. Možda znate: "Žito, brašno i mekinje na veliko", Almaška osam.

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: A, valjanog oca valjana i kći.

GOSPOĐICA GAVANSKA: Ja ću samo izbaciti jedan uzdah i tu je kraj.

GOSPOĐICA ZEREMSKA: Nije. Sad mlađa treba da kaže: Mori me žed, otišla bih u kujnu, s vašim dopuštenjem i tako se konversacija okonča. Tako je u knjizi.

GOSPOĐICA GAVANSKA: Ode lepo stoji (pokazuje u knjizi) da starija dama konversaciju završava, a ne mlađa.

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Ja ću uzdahnuti.

GOSPOĐICA GAVANSKA: Pa ja sam već uzdahнула, nećemo vazdan uzdisati, nije sarana...

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Ima razni načina da se konversacija okonča, al ipak, ništa ne treba da nas preči da kažemo i štogod duhovito, ako umemo!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: "Šišmiš ševi šešir šije: šiš, šiš, šiš.

Šašu šiša, šilom šara, šar, šar šar.

Šušnu šljuk iz Sevara, šuš, šuš, šuš.

Iš šašavi šeširdžija, iš, iš, iš."

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

(Gospođice se zakikoću. Gospoda Amalija brekće. Stojković se uzdržava.)

GOSPOĐICA GAVANSKA: Je l' ovo duhovito, gospodine Stojkoviću, je l' se ovo sme reći?

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Protivno je dobrom tonu reći tako nešto iznebuha!

GOSPOĐICA GAVANSKA: (Nastavlja) Dobrom tonu je protivno i smejanje grohotpm, kikotom i zacenuto. Smejati se treba više očima, no glasom. To se odnosi i na čuđenje, strah i zabezeknutost!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Dobro, a čujte ovo:

"Pao vrabac na prebranac,

pa kljuca li kljuca,

mlad oficir curi žuri,

pa štuca li, štuca."

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Pa sad, znate, to jeste duhovito, al za konja potkivače, a nije za nevine neven-cvetove, kao vi što ste. Otmen svet se od duhovitosti uzdržava, ako nema za to fantazije!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Izvinte, al vi ste sami rekli da se u govoru ne mora toliko paziti na gramatikalna pravila, kao u pisanju što treba.

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Niste vi pofalili u gramatici, već u dobrom tonu!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA Ondak ja ništa ne smem reći, sve će mi biti pod falinkom!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: I ćutanje sžmo, ako je krotkošču obojeno, znade vrlo rečito biti!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA Pa šta tu imam da učim? Ćutati znadem i bez ikakvoga tečaja!

GOSPODIN STOJKOVIĆ (Tapše rukama) Evo, gospođice, evo primera protuslovljenja... A sme li toga biti?

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA Izvinite!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Da se podsetimo! Šta je sveto trojstvo ženskih vrlina?

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Smernost, takt i osećajnost. Slobodan goyor i smejanje sa ženstvenosti koprenu skidaju.

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Eto vidite, kako vi znate...

GOSPOĐICA ZEREMSKA: E ondak ona kaže: Mori me žeđ, otišla bi u kujnu, s vašim dopuštenjem i tako se konversacija okonča...

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Koga priroda nije za konversaciju obdarila, taj... gta, gospođice Gavanski?

GOSPOĐICA GAVANSKA Treba da se usavrši u društvenim igrama, zagonetanju, crtaćim veštinama ili muzici... (Gospođa Amalija, koja već čeka kao kobac da gospodin Stojković malo predahne, uzima reč.)

GOSPOĐA AMALIJA: Moiiim, oprostite, ima l' koja da fali?

GOSPOĐA RADULAŠKI: Fali Milica Tomićka. Valda nema kade, piše pisma...

GOSPOĐA AMALIJA: Vama, gospođo Radulaški, zajedljivost ne stoji dobro...

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Pisama što se tiče, pardon! Pisama što se tiče, imate sve na strani dvadeset i četiri. U svim prilikama pismo od mladoga ženskinja ima biti namirisano. Ne idu jaki mirisi, kao mošus i pačuli, već veseli, a najbolji su cvetni. Ljubičica, lavanda, ruzmarin. Za čestitke može jorgovan, a za saučešća, ruža, jasin i krin... (Gospođa Amalija mu prosto otima reč.)

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPOĐA AMALIJA Drage sestre članice! Moraću vas nevoljno rastužiti.

Prodaja maramica-korisnica, ubrusa i stolnjaka, zdravo je slabo išla. Zarada tanka i mršava, slabašnim i neznatnim će naš prilog učiniti. A evo šta nam rumski Odbor za proslavu pet vekova Kosovske bitke piše! (Čita pismo) "Mile sestre! Svako jutro osvićemo za dan bliži velikom našem prazniku, Vidovdanu. Uskorite, zato, časa, pregnite svom snagom, ne žalite ljupkost svoju, učinite rodu glas, te žurno prikupljajte priloge za proslave troškove. S ovom majušnom svotom koju sad imamo, ne možemo kako dolikuje ovaj svetii praznik dočekati. Mile sestre, majke i ljubovce, ne žalite truda, ni vremena. Kosovski vas vitezovi zovu! Teško svuda svome bez svojega!"

GOSPOĐICA ZEREMSKA (Zajeca) Baš je žalostivno sročeno.

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ (Čita sa spiska) Prodato je sve zajedno: devedeset i tri maramice, dvadeset osam ubrusa i devetnajst stolnjaka.

GOSPOĐA AMALIJA: Jadno, tolko bi samo jedna trebala...

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ja sam se, bome, sa svoji osam odužila.

GOSPOĐA RADULAŠKI: Menjajmo mustre. Nek mušterije same biraju. Imamo lagerovanih trukeraja sviju fela. Ima Miloša, Marka, svi devet Jugovića zajedno i posebno, pa cara Lazara, cara Dušana, Toplice Milana, Kosančić Ivana. Od naših imamo Miletića i Knićanina. Kod mene je najviše išo car Lazar, pa Miletić, al sam prodala i tri Miloša, dva Marka i jednog Kajicu vojvodu.

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: Nek se što pre trukuje carica Milica!

GOSPOĐICA GAVANSKA: Ja ne znam više kome da prodajem. Meni je svi devet maramica kupio trgovac Rot. Kaže davaće ih na poklon, ko pazari za deset groša robe. Drugi niko nije teo da uzme.

GOSPOĐA AMALIJA: Zašto?

GOSPOĐICA GAVANSKA: Andrak bi i znao. (Pogleda u Stojkovića.) Izvinite.

GOSPOĐA AMALIJA: Treba natrukovati Kneževu večeru. To bi išlo.

GOSPOĐA RADULAŠKI: To bi moralo na krevetski pokrivač.

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Ajao! Nemojte molim vas, ko će to da proda!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Nek prodaje koja oće, ja sam svoje sa svoji osam maramica odužila.

GOSPOĐA AMALIJA: Kerov rep ste odužili, gospođice Lugomirski, sa svoji osam maramica! Svaka mora po osamdeset da proda, ako misli da se oduži!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ja bome ne mogu više ni jedne!

GOSPOĐICA POPOVIĆEVA: Ni ja!

GOSPOĐA AMALIJA: I nije vas stid da to kažete! I možete, i morate! Kosovske vas žrtve na to opominju!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: E, pa ne mogu i neću! Ovde mi već sede svih devet Jugovića i deseti stari Jug Bogdane! Mesecima bodem prste vezući koplja i buzdovane i brčine od uva do uva! Željna sam da navezem cvet, ili tucu, ili, ne daj bože, probodeno srce!

GOSPOĐA AMALIJA: Lugomirska!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Jeste! Ako oćete da znate istinu, samo sam dve maramice prodala zaozbiljno. Za oni šest sam izmolila moga babu da ih otkupi. To su tu naši novci, po od mene nek je zadosta!

GOSPOĐA AMALIJA: Lugomirska!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Neću! Neću! Ko da kupuje kad su svi navezli! Ceo je Novi Sad prekriven maramicama sa handžarima i sabljetinama!

GOSPOĐA AMALIJA: Pa šarajte i cvetove po njima, ko vam brani?

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Je l' te? Sad šarajte, a pre ste najstrožije naredili da to budu maramice ko ikone! Ko će da briše nos ikonom, ajte kašte sad?

GOSPOĐA AMALIJA: Nisu to maramice da se nos briše...

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Pa zašta su ondak za kog andraka?

GOSPOĐA AMALIJA: Za spomen! Za spomen i zavet!

GOSPOĐICA GAVANSKA: Ja vama kažem, ne bi Miletić mogo danas u Novom Sadu prodati više od pet maramica.

GOSPOĐA AMALIJA: Pa idite u Peštu, idite u Beč. Pređite u Banat. Nemojte belilo kupovati, već te novce priložite! Nemojte novi aljina za Vrbicu praviti, ne kupujte pesmarice i deklamatore, već novce za prilog dajte! Leba da ne jedemo, ko isposnice travom da se ranimo, al te novce moramo prikupiti.

Oćete li da nas stigne Lazareva kletva?

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ja samo znam da ja ne mogu, a ne branim nikom, nek jede travu, nek radi kako zna...

GOSPOĐICA POPOVJĆEVA: Ni ja.

GOSPOĐA AMALIJA: Šta to moje uši čuju?

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Podsećam samo da dobar ton ne dopušta da se osobe u sporu nadvikuju. Zašto, oprostite, gospođo Amalija, ne priredite jednu dobrotvornu zabavu-korisnicu...

GOSPOĐA AMALIJA: I zabavu, i maramice, i tištuhe, i lične priloge, i svakojakim drugim načinom moramo te novce prikupiti. Vidovdan jeste naš zavetni praznik, o koji se nijedna od nas ne sme ogrešiti...

GOSPOĐICA POPOVIĆEVA: Patrijarh je lepo rekao: ko će nek slavi, al tiho, al ko neće, ne mora, jer car Lazar nije zapovedni svetac!

GOSPOĐA AMALIJA: Ljubice, dete, šta si to rekla?

GOSPOĐICA POPOVIĆEVA: Ništa, ništa, izvinite!

GOSPOĐA AMALIJA: Sestre članice, žalosna sam i tužna! Kad su oni koje mi danas šarenim koncem na maramicama slikamo, plinuli u krvi do kolena, po dva i dva na koplje nabili, preko sebe u Lab i Sitnicu, kad su sekli na buljuke Turke, kad su kao lavovi branili carstvo...

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Pa što onda nisu pobedili kad su tolika sila bili? (Nastaje tajac. Gospođa Amalija stoji bleđa, skamenjena. Gospođica Popovićeva se skloni iza Ćirićeve.)

GOSPOĐA AMALIJA: Koja je to izrekla? (Tajac)

GOSPOĐA AMALIJA: Koja je, nek se javi.

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Ja sam rekla, pa šta oćete?

GOSPOĐA AMALIJA: Krmačo jedna!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Pardon!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Šta ste kazli?

GOSPOĐA AMALIJA: Krmačo i kerušo jedna kereća! Krmačmo je dupe svetlije od vašeg skrnavog obraza, bezobraznice! Vi da gazite našu zavetnu svetinju, drunculjo jedna krastava!

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: I vi da to meni kažete, krezubabo, veštičaro, sovo.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

Gusenice vam iz usta izlaze, lajkušo, lajava! (Gospodin Stojković pokušava da umiri zavađene strane. Gospođa Amalija se hladi. Horovođa odjednom zasniva da pokrije gungulu.)

GOSPOĐICA POPOVIĆEVA: Nisi, Kajo, trebala...

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Šta nije trebala, baš jeste...

GOSPOĐA AMALIJA: Vi da vređate seni naših mučenika, ladiguzo birtaška...

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI (Obrecne se na punačku gospođu koja je vuče) Ta pustite me, mati, oću da joj kažem! Šta oćete vi od nas? Vama su samo vitezovi u glavi. Vas zovu oficirska drpigaća!

GOSPOĐA AMALIJA: Jeste, meni su vitezovi u glavi, a vama ona njihova stvar u rukama! Ko da se ne zna di dunavski šajkaši noćivadu!

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Nemojte vi, molim vas, Kaju tako brukati...

(Nastaje opasno škr gutanje zubima. Stvar se prilično zahuktava. Gospodin Stojković stupa u sredinu.)

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Društvene igre, društvene igre! Zagonetanje! To je lek za sve svađe u otmenom društvu. Zagonetanje! Dašto mi ti dašto! Ja sam mlad krut i lep, kad putujem, pružim rep. Štogođ idem dalje, mog repa sve manje. Izgubim ga putujući, pa bez njega dođem kući, šta je to, dašto mi ti dašto...

GOSPOĐA AMALIJA: Izdajnica...

GOSPOĐICA LUGOMIRSKI: Pa što nisu pobedili! Šonje, eto što! Dok se oni iznapijaju, izopraštaju, dok svaki zapreti vijernici ljubi da ga ne vara sa Vlah Alijom, Turci došli do pola Evrope... Ma begajte! Nema tu junaka od po kile! Ko zna je li Miloš ubio Murata, il' je starca salo zadavilo! Hunjadi Janko! To je junak! Major Radecki, to je junak! Eljen Hunjadi Janoš!

GOSPOĐA AMALIJA: Mađarguza! Mađarguza, vidite je...

GOSPOĐICA GAVANSKA: Sram te bilo, Katarina Lugomirski, sram i stid! Pruj!

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Ja sam mlad krut i lep, kad putujem pružam rep, štogođ idem dalje, mog repa sve manje, izgubim ga... dašto mi ti dašto... zagonetke, ajmo zagonetanja...

GOSPOĐA AMALIJA: Sklanjajte mi tu mađarguzu s očiju! U oćin! I dobar ton, i lepo ponašanje, i zagonetanje, i sve u oćin! (U taj mah u prostoriju utrćava Milica Tomić. Skoro naleće na gospođu Amaliju. Gestovima daje znak da ima važno nešto da saopšti.)

MILICA: Sestre-ćlanice! Ćujte me! Jutros je u Majerlingu nađen prestolonaslednik Rudolf u svome krevetu - mrtav!

GOSPOĐA AMALIJA: Ajao! (Nastane tišina.)

MILICA: Objavljena je narodna žalost. (Gospođe gledaju budalasto i zaprepašteno. Gospodin Stojković odmah zauzme "pozu kondolencije." Uozbilji se, skrsti ruke na grudima i pogne glavu. Volf prilazi bliže. Tišina.)

GOSPOĐICA ZEREMSKI: Kad je nađen?

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Šššš! (Šapatom poućava) Na vest o smrti, u otmenom društvu, mora se odmah pokazati ućtiva sućut. Najpre potpunim ćutanjem.

GOSPOĐA AMALIJA: Kad je naden?

MILICA: Jutros u pola devet.

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: Pa mi sad nećemo ni proslavljati.

MILICA: A prodala sam dvanajs maramica, devet stolnjaka i sedam ubrusa.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

Imam naručeno još dvadeset s tatinim likom.

GOSPOĐICA JOJKIĆEVA: Sigurno je zbog ljubavi. Čitala sam ja za njega i za Mariju...

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Ššššš!

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: Ništa od naše proslave!

GOSPOĐICA GAVANSKA: Naopako.

GOSPOĐICA ZEREMSKA: Žalosna je njegova sudbina.

GOSPODIN STOJKOVIĆ: Moramo barem jednim minutom ćutanja odati poštu...

GOSPOĐA RADULAŠKI (Prekine ga šapatom.) Pa on nije našS prestolonaslednik! Naš je, koliko znamo, živ i zdrav, hvala bogu!

GOSPOĐA AMALIJA: Pa jeste!

GOSPOĐA RADOVANOVIĆ: Neće nam dati da proslavljamo!

GOSPOĐA RADULAŠKI: Naš se prestolonaslednik zove Aleksandar, a ne Rudolf!

GOSPOĐA AMALIJA Tako je.

GOSPOĐA RADULAŠKI: Pa nismo mi ni u kakvoj žalosti! Žale li oni za našim carom Lazarom?

GOSPOĐICA ĆIRIĆEVA: Žale očin! (Pogleda u Stojkovića, pa brzo stavi ruku na usta.)

GOSPOĐA RADULAŠKI: Pa šta ćutimo. Čast i čest, al mi nismo u žalosti.

GOSPOĐA AMALIJA Pa i nismo. (Ipak sve ćute. Onda gospoda Amalija šapatom počne da peva horsku pesmu koju su maločas vežbale. Sve prihvate šapatom)

GOSPOĐA AMALIJA "Što ćutiš, ćutiš, Srbine tužni,

Protrljaj oči, slava te zove,

Slava te zove na crno groblje,

na ono tužno Kosovo polje..."

(Gospodin Volf, mahinalno počinje da diriguje. Pesmu prihvata i ljutita Lugomirska. Gospodin Stojković jedini stoji u pozici saučešća.)

HOR: "Ta da li živiš, ta da li čuješ

Tu crnu kletvu, taj uzdah teški

Da li još pamtiš, da li još znadeš,

Za onaj bojak, bojak viteški?"

(Lagano se smanjuje svetlo, apojačavaju se glasovi Kad na sceni nastane potpuni mrak, pevanje je najjače. To potraje dok se ne otpeva poslednja strofa.)

HOR: "Grešniče teški, trgni se, tresni,

Lancem o zemlju, nek mine mrak.

Nek dušman vidi, nek dušman čuje

Da Srb još živi, da je junak."

(Mrak se lagano pretopi u mirno večernje svetlo. U dubini scene je prigušeno osvetljen klavir. Ćirićeva izvodi neki prigodan potpuri, a nekoliko dama sluša svirku. Mirković stoji na prednjem delu scene, naslonjen na stočić za pušenje. Dimitrijevič, mladi, elegantno odeven gospodin, drži u ruci tanjir sitnih kolača i salvetu. Gustira kolačić po kolačić, zagledajući ih sa svih strana. Mirković puši, smeška se, ćuti, sluša klavir. Gospođica Gavanski u pozadini drži poslužavnik

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

sa maramicama, ali se ne usuđuje da priđe bliže.)

DIMITRIJEVIĆ: Jeste li vi pisali ono o abdikaciji kralja Milana?

MIRKOVIĆ: Nuto, nuto, gospodine Dimitrijeviću, nije valda da i vi ponekad zavirate u naš list?

DIMITRIJEVIĆ: Dobro ste pisali.

MIRKOVIĆ: Pa kad mi vi to kažete, to za mene ima ozbiljnije značenje...

DIMITRIJEVIĆ: I jeste to žalosno, ko što ste rekli. Prvi i jedini srpski kralj posle Kosova, pa nije imo snage da izdrži teret krune.

MIRKOVIĆ: Ma nije moguće da ste vi to stvarno čitali?

DIMITRIJEVIĆ: Slabašna ramena, dakako! Dobro ste rekli! Dobro ste rekli! Ja bi samo dodao i glava!

MIRKOVIĆ: Ne mogu da verujem! Ma vama su to vaši žbiri prepričali!

DIMITRIJEVIĆ (Stavlja u usta kolač, pa jede dugo i sladeći se.) A lepo ste i ono sročili: "Ne raskivajte svoje krune u petparce, jer ako mi ponovo raskujemo svoje raonike na mačeve, ne zna se u koga ćemo okrenuti vrhove."

MIRKOVIĆ: Ovaj gušt da doživim, to nisam verovo da može biti. E, dakle, od pet iljada "Zastava" dnevno, jedna se vrlo pažljivo čita u redakciji "Branika." Moram ovo reći našem uredništvu. Šta vredi kad mi neće...

DIMITRIJEVIĆ: Šta vredi što vi pišete, kad posle toga dođe onaj bivo, Jaša, pa riče o pravdi i nepravdi, pa sve nadriče...

MIRKOVIĆ: Znam da vi ne volite Jašu, pa, sad, ni ja se baš ne kunem njime, al jedno moram reći: nama sad jako dobro ide. Nije ni šala, pet iljada pretplatnika. Još sad oko ove proslave, kupuje nas malo i veliko.

DIMITRIJEVIĆ: Čujem da vas je Laza Dunđerski dobro ispolivo.

MIRKOVIĆ: Ne znam šta on priča, al ja znam kako je bilo. No, sad se sve izokrenulo u našu korist, pa smo mu oprostili i zaboravili.

DIMITRIJEVIĆ: Je l' idu pripreme za proslavu? Ima l' teškoća?

MIRKOVIĆ: Znete i sami: bez muke se sablja ne sakova! Al najteže smo skoro prebrodili.

DIMITRIJEVIĆ: Još da vam je da digod iskujete jednog Vuka Brankovića, pa da vam lakne.

MIRKOVIĆ: E, da vidite čuda, i ta nam se muka skinula s duše, i to kad se nismo ni nadali. Otkad je Ruvarac objavio ovo njegovo pisanije da Vuk Branković nije izdao na Kosovu, svet se, bome raspalio. Sad nam ljudi sami dolaze, mole da sednu na to mesto za sofrom, samo uprkos Ruvarcu. Baš u inat, da mu dokažu kako mu ni reči ne veruju...

DIMITRIJEVIĆ: E, pa lepo onda.

MIRKOVIĆ: Pa kažem.

DIMITRIJEVIĆ: I ko će sad da se razbaškari na mestu Vuka Brankovića?

MIRKOVIĆ: Mislim da će Jaša.

DIMITRIJEVIĆ: A, je li?

MIRKOVIĆ: Da. Prvo, to je odlično za prodaju lista, jer sad će se "Zastava" zajedno sa svojim čitaocima boriti za istinu, a protiv Ruvarca. Drugo, tu je nama potrebna ugledna jaka ličnost, a to Jaša jeste...

DIMITRIJEVIĆ: Bome, bome, znale vi šta radite...

MIRKOVIĆ: Samo, ne slažemo se baš svi da to bude Jaša.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

DIMITRIJEVIĆ: A što to?

MIRKOVIĆ: Prek je i naprasit. Začas iz njega plamen sukne!

DIMITRIJEVIĆ: A koga vi predlažete?

MIRKOVIĆ: Nikoga baš određeno. Samo to je lako sad kad imamo tolke ponude. Nego, manimo se te priče. Malo sam i umoran od toga posla...

DIMITRIJEVIĆ: Pa jeste. (Jede kolače. Čute.)

MIRKOVIĆ: Sad da ja vama hvalim vaše napise u "Braniku", ne priliči Imam ja još da škripim perom dok to zaslužim, a jesu sjajni, to čak i mi iz "Zastave" priznajemo. I ozbiljno mislim da bi trebalo jedared okončati to prepolivanje između naša dva lista. Ne dolikuje nam, naročito sad, pred ovu veliku proslavu, da delimo narod. Mene što se tiče, podjednako rado čitam oba...

DIMITRIJEVIĆ: Pa Sto starog Mihajlovića ne metete da bude Vuk Branković. On je smiren, a lukav, taman za izdajicu.

MIRKOVIĆ: Nije Vuk Branković bio starac, već delija u najboljoj snazi, gospodin, ratnik. Nije šala, tolke Srbe povesti za sobom, to nije mogo makar ko.

DIMITRIJEVIĆ: Pa što ne metnu vas?

MIRKOVIĆ: O, hvala vam na dobrom mišljenju, ali ja tih zasluga još nemam. Samo, kažem vam nije to sad o glavu, kad već može da se bira, izabraćemo. Druga su nam mesta sad ispala mnogo važnija, a treba ih sve kako valja popuniti.

DIMITRIJEVIĆ: E, pa dabome, nije mala stvar.

MIRKOVIĆ: Da niste vi, gospodine Dimitrijeviću, zainteresovani za neko mesto? Verujem da bi Odbor rado prihvatio da razmisli o vašoj Želji. A današnje vaše pohvale, učiniće moje zalaganje na Odboru još vatrenijim.

DIMITRIJEVIĆ: Pa ne bi oni mene teli. To je vaša, "Zastavina" proslava. "Braniku" ni "Branikovcima" tamo mesta nema.

MIRKOVIĆ: Ko kaže? A da l' biste dopustili da se ja malo izokola propitam, pa da vam dam znak i da onda dođete na gotovo?

DIMITRIJEVIĆ: Džaba poso. Znam da bi svi bili protiv.

MIRKOVIĆ: Pa sad, znate šta, ja možda znam neke koji ne bi bili protiv.

DIMITRIJEVIĆ: Teško da imade takvih.

MIRKOVIĆ: Ajmo ovako: Vi samo meni sad recite oćete li vi da sedite za sofrom ili nećete, a meni posle pred Odborom dajte odrešene ruke.

DIMITRIJEVIĆ: A šta će biti ako oću?

MIRKOVIĆ: Ako mi dozvolite da vam osiguram, ja vam dobar stojim da ćete i sedeti.

DIMITRIJEVIĆ: Nemojte da ne pristanu, pa da se brukam.

MIRKOVIĆ: Nek za to moja glava zalegne.

DIMITRIJEVIĆ: Otkud smem da se upustim. Pa posle nikad sprati bruku. Mante.

MIRKOVIĆ: Pa sad ne znam, ja od glave skuplje zaloge nemam.

DIMITRIJEVIĆ: Jeste li vi član Odbora?

MIRKOVIĆ: Pa šta mislite?

DIMITRIJEVIĆ: A biste li vi meni onda učiniii jednu uslugu?

MIRKOVIĆ: Ruka ruku mije, ako krv nije...

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

DIMITRIJEVIĆ: Samo neke poruke da prenesete Jaši, i uredništvu, pa i celom Odboru...

MIRKOVIĆ: Molim.

DIMITRIJEVIĆ: Samo, da vam prvo nešto poverim. Vi kao da niste najbolje informisani. Bez obzira šta Ruvarac piše, vi Vuka Brankovića nemate, nit ga možete naći pod ovim delom kape nebeske. Plaćenika ne smete od nas, vašeg nekog ne smete od čitalaca i opet od nas, a dobrovoljca nema. Nije majka rodila junaka!

MIRKOVIĆ: Sad to...

DIMITRIJEVIĆ: Moja poruka glasi: Ne bih vam ja seo za taj astal, pa kad bi mi osedlali Jašu da na njemu odjašim do Ravanice. I još jednu tajnu da vam otkrijem: Nemate vi pet iljada pretplatnika, već jedva ciglo oko dve iljade. A kad ja objavim ovo Tomićkino pismo, imaćete svega dve stotine, ako i toliko. Jako sam se znate razgoropadio, pa sam rešio da vas ukinem!

MIRKOVIĆ: Gora ne opada od mišjeg škrjuta zubima, gospodine Dimitrijeviću! Mizerno vam je oružje ženska pisma...

DIMITRIJEVIĆ: Otkriću vam i tajnu šta je u pismu. Ovim pismom Milica Miletićka, sadašnja Tomićka, nudi sebe za ženu, a uredništvo "Zastave" uz to, kao miraz, nekom irošu iz Pešte, Branku Petroviću. Eto, to najbolje pokazuje kako se socijalista i borac za pravdu, vaš urednik Jaša, domogo kuće Miletića i njenog lista. Mnogo se borio, nema šta. Poručite dakle, svom uredniku, da nije isto biti Miletić, ili biti Miletićev zet. Da mi nije bilo zbog Čičine bolesti, odavno bi se ovo pismo u mom listu čitalo. Al sad se već nema kud. Mnogo ste vode zamutili tim vašim kukurikanjem. E, nećete dalje...

MIRKOVIĆ: A sad vi mene saslušajte, picin poštare i viteže ispod kreveta... Ne bi Odbor dopustio takoj pomijari da sedne s časnim ljudima za trpezom... Ja sam vas samo kušo. Da se vidi šta o sebi misli kozji brabonjak da mu je mesto med biserima...

DIMITRIJEVIĆ: Poruke tačno prenesite, bez tog kitnjastog fraziranja, kojem ste u pisanju jako skloni. Molim, samo ono što sam i kako sam rekao!

MIRKOVIĆ: Vičite uz vetar vaše poruke, pa pišajte za njima da ih pecatite, papučaro udovička... (Na njihovu viku, okupljaju se zvanice i gospođe koje su se zabavljale oko klavira. Dimitrijević se smeška, jede kolač, briše se salvetom i ćuti Mirković stoji kao krivac.)

MRAK. KRAJ PRVOG DELA

II DEO

(Biblioteka Manastira Grgetega. Mrak, mir i knjižurine. Rukopisi u debelim koricama, uvezani pantljikama, ukoričeni časopisi, katalozi, zapisi, novine. Nekoliko stolica, klupe i dve, knjigama zatrpene, stare fotelje. Na stolici kod stola sedi gospodin Savić, a Mihajlović na klupi do zida. Jaša stoji ispred police za knjige. Arhimandrit manastira Grgetega, Ilarion Ruvarac, poznati istoričar, sedi s nogama na klupi. Pokriven je tamnocrvenim pokrivačem od starog pliša. Naslonio se na jastuk uspravljen uz naslon klupe. Peševi crne mantije vire ispod pokrivača, vise niz klupu i dodiruju pod. Seda kosa i brada sjedinjuju se

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

sa belinom jastuka. Arhimandrit leži od nazeba, kašljuca, ali mu to u priči ne smeta. Mušičav je, prgav i opak.)

RUVARAC (Malo se popridigne) Ništa od toga, draga braćo moja! Ja vam u Ravanicu ovoga puta ne idem. Vi slavite kako znate, široka vam ravanička porta, al sve bez mene!

GOSPODIN SAVIĆ: Bez vas to neće biti slavlje, već puko odbijanje od reda, oče Ilarione.

RUVARAC: Pa šta vi mislite, da sam vam ja sremska vardupača, pa da obilazim seoske vašare. Eto vam sremski popova, pa nek pričes'ćuju. Ajte, prođte me se, vidite da sam ozebo... nemam duve da se raspravljam.

JAJA: Nećemo se raspravljati, oče, mi nismo za to došli. Lepo ćemo se o ovomu dogovoriti. Miletić vas pozdravlja...

RUVARAC: Ne mešajte u to Miletića, ne grešite još većma duše, dovoljno su vam grešne i ovako. Ne idem, ne idem, i tu je priči kraj! Da vam nešto kažem, gospodo moja: nastupio je, kao što znate, časni post. Ja se ne smem uzrujavati, ni jediti, to su prestupi. Moram da sam skrušen u postu i miru manastirskom...

JAJA: Ima li išta što mi kažemo da vas ne uzrujava...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Lagano, Jašo. Lepo ti otac Ilarion kaže da je u postu. Mi to moramo poštovati. Oče Ilarione, mi smo vam ponizno došli s tom molbom. Vi najbolje znate, kao dostojno duhovno lice, koliko je važno da se taj za nas bolan i toržestven praznik proslavi dolično. Protopop Nedeljka ne može predstavljati makar koji sremski sveštenik. Tu se hoće čovek od imena i...

RUVARAC: Mani se, Mihajloviću, ti jesi stari lisac, ali je i ovaj stari gavran zagrizao sir u kljun, pa ne ispušta. Menjajte pripovetku! Ja taj praznik moram proslaviti ovde, među manastirskom braćom i zvanicama. Ovde ću pričešćivati, ko dođe. I kraj!

GOSPODIN SAVIĆ: Osvrnite se malo oko sebe, oče! Pogledajte narod koji krvari...

RUVARAC: Pa šta ću mu ja! Niti sam seoska vračara, nit onaj lupnuti travar Pelagić. Ja sam samotni kaluđer, naučnik, a vi bi to, profesore, barem mogli ceniti. Ako mu moja nauka može pomoći, eto mu je!

JAJA: Hoćete li time reći da kaluderi i naučnici ne haju za muke i jade svoga naroda!?

RUVARAC: A šta mislite da se ja ne mučim?

JAJA: Drugačije su to muke!

RUVARAC: Pa da! Mislite li vi da je lako noćima kapati nad kakvom inkunabulom, nekim nečitkim starim rukopisom, ili odgonetati reč po reč Mavra Orbinija, da bi proverio samo jednu jedinu sitnicu, neki trag, natrun koji ti se čini da si naslutio... Pa ko za to haje? Vi, ili možda narod?

JAJA Molim, oprostite, nisam ja mislio...

RUVARAC: E, pa smisli prvo, pa onda izreci, mislioče! I to kažem, tek onda, kad podatak nađeš, oslobodiš ga balasta, izdvojiš, sagledaš, tek tada nastaje prava muka duhu. Posumnjaj, ispitaj, proveriti, uporedi, odustani, vrati mu se ponovo, okreni, prevrni njime po stotinu puta, okapaj, očajaj, pocrni, pobeli. Ne spavaš, a sanjaš ga, pa kad ti se više na ino ne može, objaviš ga, jer si mu

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

i živo srce proučio. A muka ne prestaje, jer to je tek samo jedan podatak, strelica koja označava pravac ka rešenju, do kojeg ko zna hoćeš li ikad stići. A vi tu meni drobite o vašim i narodnim mukama, koje se uglavnom sastoje od glavobolje za koga glasati i oće li biti kiše... Jao, evo opet sam prestupio...

GOSPODIN SAVIĆ: Dobro, ako već nećete da pričešćujete zvanice, da li bi nam toliko učinili, a zadužili biste ceo svoj rod time, da sednete za trpezu na toj našoj svečanoj "Kneževoj večeri"?

RUVARAC: Kakvoj večeri, jeste li vi na sugreb stali? Valjda ste čitali da sam crno na belo dokazao da te večere nikad nije ni bilo...

GOSPODIN SAVIĆ: Čitali jesmo i žalili ljuto. To vaše pisanje i jeste glavni cilj naše posete. Ako nam dozvoite, oče Ilarione, morali bismo o tome ozbiljno popričati. Najavili ste još pet nastavaka. Narod se uskomešao, ljudi su ojađeni... To se mora obustaviti...

JAŠA: Otvorenu ste ranu tim pisanjem povredili. Mi smo došli da vas, ako možemo, spasemo od pravednog narodnog gneva koji će se na vas sručiti!

RUVARAC: Mojih istorijskih radova što se tiče, o njima s vama nemam šta da razgovaram! Niti ste naučnici, nit naručioc. Čitajte i učite. Za ugodne divane sa čitaocima, vremena nemam. Toliko dokon baš i nisam. Ako se u čemu sa mnom ne slažete, presavijte tabak, podvižnici, pa da vas vidim. Al naučno, i samo naučno! Ni paškvilom, ni silom!

JAŠA: Sveta je vaša dužnost, oče, da takvo pisanje smesta prekinete! Ne smete dozvoliti da, pred svečani petstoti Vidovdan, vaša ruka razori ono na čemu se nacionalni ponos kalio kroz vekove i odoleo krvavim iskušenjima. Teška će kletva pradedovska na vama ostati...

GOSPODIN SAVIĆ: Nevoljno se, sa žaljenjem, moram sa Jašom složiti, oče Ilarione! U ovom trenutku pisati da car Lazar nije bio car, niti ga je iko u XIV veku tako zvao, da nije bilo Kneževe večere, nit kletve, da Vuk Branković nije na Kosovu izdao...

RUVARAC (Smejulji se opako) Već da je sve to guslarsko bumbaranje, a dokumenta vele da smo na Kosovu izgubili zato što je turska vojska bila triput nadmoćnija i na borbu spremnija, i brojem, i oružjem, i obukom, i opremom. Lazar Hrebeljanović je bio samo jedan od knezova...

GOSPODIN SAVIĆ: Dozvolite, dozvolite... Dakle sad, u ovom trenutku, sve to tvrditi, to je ravno mučkom ubistvu nacije. To je otrovan nož iz potaje! I, ako nije suviše grubo rečeno, to je političko kokošije slepilo!

RUVARAC: A, tu smo! To je ta otvorena rana. Slep sam za vašu političku maskaradu. Vi nauku razumete onoliko koliko ona može da posluži vašem stranačkom varakanju. E, pa nema tako, dražajši moji! Ne pije vode! Nauka ima svoju, naučnu svrhu, svoj ponos, svoje zakone, a to je meni sveto!

JAŠA: A je li svrha, te vaše nauke, da narod odrođava od svoga nasleđa, da mu se izruguje, da mu ruši svetinje...

RUVARAC: Ne ruši mu svetinje, već zablude!

JAŠA: Ko se usuđuje da tvrdi da je narodna pesma, izraz njegove duše i srca, zabluda?

RUVARAC: Ja se usuđujem, jer mi je to dužnost! Ako se od narodne pesme traži da zameni istoriju, onda je ona gomila gluposti!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPODIN SAVIĆ: Teške su to reči, oče Ilarione!

RUVARAC: Sram vas bilo, čalove jedan! Vi ste profesor, niste vi nepismeni narod, krejo kreštava! Vi bi barem morali da znate šta je nauka, a šta popevka. Istorija je, magarci jedni, zbirka istina o jednom narodu, a ne skaska gatalica da se prenosi, kiti i prepevava od sveca do sveca. Ne piše istorija što bi kome milo bilo, već kako se stvarno zbilo! Topuzi jedni! Nije istorija gajdaška prdaljka, pa da se priteže i popušta kako koja igra traži! A sad što je lakše pevati, to nije moja krivica... To je od Boga.

JAJA Samoživac, bez ikakva osećanja! Suvi, zlobni usamljenik! Eto, to ste vi!

RUVARAC: Time me ne vređate! Ja sam kaluđer, usamljenost je moj poziv!

JAJA Vi verujete mrtvom slovu i papiru, a ne živom narodu!

RUVARAC: Istoričar se služi valjanim dokazima iz vremena koje proučava, a ne seoskim tračevima. Eno vam za to Šapčanina, zvonolovca i pisca prologa, i šugavog Pante Srećkovića, istoričara narikače - ja vam taj nisam!

JAJA Pa da, vama smeta što je pesma živa, što kuca u srcu naroda, a vi ste životu daleki! Pustinjak izobličeni! Vi ste mrtvi, a pesma je živa!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Jašo!

JAJA Hoću da mu kažem! To je čista zavist! On zavidi narodnoj pesmi što je svi znaju, a njegovu nauku niko!

RUVARAC: Beata simplicitas! Da nisi budak, kao što jesi, znao bi da je pesma pesma, a istorija istorija. Pesnik nije istoričar, niti istoričar treba da je pesnik. Gde je najviše pesme, najmanje je istorije i obrnuto. Neću ja da izbacim istoriju iz pesme, već pesmu iz istorije, da bi se činjenice bolje razaznale. Gde tu zavisti ima mesta, drenovino suva!?

JAJA Zar istorija ne može biti opevana?

RUVARAC: Može, al onda prestaje biti istorija, a postaje pesma. A to su dva različita pravca duha! Iako se u nečem dodiruju, umna im je svrha druga!

Pesmi je zakon da izmišlja, a istoriji da izmišljeno opovrgava dokazima!

GOSPODIN SAVIĆ: Ali, dozvolićete, u nas je to svojevrsno! Naš je mučenički narod svoju istoriju morao pamtiti, jer je nije mogao zapisati! Zato je skovao u stihove, da bi je lakše pamtio!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Narod je sakrio svoju istoriju u pesmi i tako je proneo kroz vekove. Greh je to sad proglašavati za zabludu!

RUVARAC: Ajde, ne bobonji tu, kad znaš da je to koješta! Jeste bilo vreme kad se istorija nije mogla pisati, al evo vremena kad može! Sad kad ima tolike izobražene prvake, kao na priliku vas, narodu je svanulo! Ali, očeš kume jaje! Sad vašoj politici odgovara da su gusle glasnije. Bojite se da bi isti taj voljeni, miljeni narod mogao saznati nešto više nego što ste mu vi propisali!

JAJA: Šta vi znate o narodu! Šta vi za njega marite! Da niste sprud ledeni, ne biste sipali so na njegove žive rane!

RUVARAC: A vama su, vidim, narodne rane gaće progorele! Begajte mi s očiju! Galamdžije vašarske! Da išta znate, znali biste i to da za jedan narod nema i ne može biti uzvišenije prilike od te da o sebi najzad sazna istinu, da se istorijski utvrdi, osvesti i postavi na noge! Jes, ali vama više ide u račun da on gudi i glavinja prema poskočicama i dosetkama. To je jedini način da mu vi ostanete vode. Dabome! Pametniji narod, traži i pametnije glavare!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

JAJA: Nema te istorije koja sme biti protiv svoga naroda!

RUVARAC: Sta bi ti teo patriotsku istoriju, a istinu na vašar!

JAJA: Znam samo da istorija ne sme ubijati svoj narod!

RUVARAC: Ona ne može biti tu za uveseljavanje i podizanje narodnog raspoloženja.

JAJA: Pa zar ona nije učiteljica života?

RUVARAC: Jeste učiteljica, al nije dodola! Učiteljica dostojnom učeniku! Da bi ga nečem naučila, on mora biti kadar da je spozna! Čemu istorija može naučiti govedo, osim rikanju!

JAJA: Poštedite nas, molim, vašeg poganog jezika! Nismo mi vaša bezmuda bratija da podvikujete na nas...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Jašo!

GOSPODIN SAVIĆ: Jašo!

RUVARAC: Molim, kao što rekoh, meni je Časni post. Ja se moram uzdržavati, pa ako biste...

JAJA: Oprostite mi. Naša je dužnost ovde preča od svih sedmoro posta. Mi se moramo dogovoriti sad ili nikad! Još krvari rana koju ste nam zadali pisanjem o proslavi dvestogodišnjice velike seobe. Bila je to prilika da najzad od Austrije dobijemo ispunjenje starostavnih privilegija, kad se javiste vi s vašim zburadim pisanjem. Vi, tobože, utvrdiste istorijsku istinu kako nit je bilo velike seobe, ni privilegija. Sve je to narod pripevao uz bečarac, a mi smo ovde prebeglice, uljezi, nezvani došli, neterani ostali. Austrija je slavila, a ne mi posle takvih dokaza. Narod vam to nikad neće zaboraviti, kao što neće ni Crnogorci pisanje da su i te kako bili pokoreni od Turaka u sedamnaestom veku i da je "Odža riko na ravno Cetinje." I to ste pisali u vreme kad su oni slavili svoju vekovnu nezavisnost! E sad je dosta! Nećete više! Ne dam da nam razrušite ovo što smo započeli! Udarite pravo na mene!

RUVARAC: Vidi, vidi Obilića! Pa nisam ja sultan! Ajde, kacigu na glavu, pa među božurove...

GOSPODIN SAVIĆ: Oče Ilarione, oprostite Jaši, malo je nagao, al unekoliko pravo imade! Dozovite se i vi svesti! Vratite se svome ognjištu, svome narodu...

RUVARAC: Šteta što nemate sviralu, pa da se pratite, da ne pevate ovako nasuvo! (Na vratima je mlad, mršav kaluđer. Drži poslužavnik sa čajem za Ruvarca. Čeka momenat da mu se obrati.)

MAKARIJE: Oprostite, oče arhimandrite, došao sam da upitam, oče li gospoda ostati kod nas na ručku?

JAJA: Nećemo, hvala!

RUVARAC: Oče!

MAKARIJE: Dobro, oče.

RUVARAC: Neće! (Gostima) Oprostite, zaboravio sam da smo mi u postu. Nemamo vas čime ugostiti, šta da vas mučimo glađu.

GOSPODIN SAVIĆ: Oče Ilarione, molim vas, pa i mi smo, valjda, pravoslavni. Šta mari ako je posno?

RUVARAC: Oče!

MAKARIJE: Dobro, oče arhimandrite.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

RUVARAC: Neće!

MAKARIJE: Molim?

RUVARAC: Ja ću ih svu trojicu zadaviti do ručka, i neću smatrati da sam se ogrešio o skrušenost Časnog posta! (Svi se smeju, čak i namršteni Jaša. Makarije naliva čaj, rakiju u čaše. Stavlja bokal vode na sto. Ruvarac pije čaj. Briše maramom znoj sa čela. Jaša iskapi punu čašu vode. Tišina. Makarije lagano izlazi. Duboki, manastirski mir.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Oče Ilarione, nije dostojno da se ovako prepiremo, ko kakvi bački biroši uz vrućinu. Nit je vreme za prepirku, nit je tema za to, a to ponajmanje dolikuje ovome svetom mestu! Znamo mi ko je i šta našem narodu znači naučnik kao što je Ilarion Ruvarac. Iljadili se taki. Ugled njegov, oštro pero i kaluđerska smernost njegova govore bolje od njega samog o njemu. Mene ne može niko uveriti da tako krotak sin, rod svoj ne ljubi, većma no mi koji se time nedostojno razmećemo...

RUVARAC: Za tobom, Pajo, iza glasa plače kakva dobra predikaonica.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ja vas ovde jedini dobro poznajem. Zajedno smo đakovali, i ovde u Karlovcu, i u Beču. Da ne poštujem rizu i ornat pod kojim ste, i ja bih vama govorio ti, tako bi mi i sledovalo...

RUVARAC: Znaš ti, Pajo moj, više volim da se nadvikujem s Jašom, nego te šerbet-hvale da slušam. Znam šta očeš, Pajo, al ne mož biti kad kažem!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Nit znaš šta oću, nit imaš strpljenja da saslušáš... Od vas, kao našeg duhovnog pastira, očekuje se malo više smirenosti, pa i da nije Časni post...

RUVARAC (Navlači skoro do očiju plišani pokrivač) Ajde, Pajo, kaži.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ali, molim da me ne prekidaš i da me ne ismevaš!

RUVARAC: Ajde. (Briše maramicom znoj sa čela) Jao kako me stego ovaj nabez. Što mi Makarije nije skuvao sleza, gusak! Ajde, Pajo.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Oče Ilarione, kao naše gore izdanak, i sami dobro znate da smo mi jedan napaćen narod. Nama muka više ne treba, no što ih već imamo. Živimo u tuđini, pod stranim carem, izmrcvareni prevarama i prevratima...

RUVARAC: Kakvim, Pajo, prevratima? Ja otkad za sebe znam, znam i za cara Franju.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Dopustite, molim! I ovaj vek, evo, grabi kraju, a naše muke kraja nemaju. I zato je to naše nacionalno pitanje, osetljivo ko zenica oka što je. I kakvog onda sad ima smisla vređati tu zenicu? Prosto nije vreme pogodno!

RUVARAC: Nauka, Pajo, nije politička poleguša, pa da vreba pogodno vreme...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Samo bez uzrujavanja... Dobro, kašte nam sad ovde, šta to vas tera da baš ovaj trenutak izabirate da svrgnete s prestola cara Lazara?

RUVARAC: Sad sam dokaze pribrao, to je jedno, a sad je ta neistina jako uočljiva, to je drugo. Jesi l' Pajo, zadovoljan?

GOSPODIN SAVIĆ: A po čemu vi to tako pouzdano znate to što tvrdite? Ne verujem da biste sebi dozvolili puku tvrdoglavost, to je greh, ako se ne varam?

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

RUVARAC: Varate se! Niste dobro savladali, gradivo! Još jednom pročitajte poglavlje osam i devet, pa dođite da vas ispitam. Tamo je detaljno opisano otkuda to znam, profesore!

GOSPODIN SAVIĆ: Ja neću da se od vaše zajedljivosti branim, tim pre što jednom svetovnom licu ne priliči da protivreči duhovniku...

RUVARAC: Pa dobro je da ste već uvideli da zabadava reči trošite. Vidite da sam ozebo.

JAŠA: Vi prosto uživate u tome da nešto srušite u prah, a trebalo bih da je sreće, da je obrnuto. Što niste onaj koji će nešto uzdići, proslaviti, podržati!

RUVARAC: Šta na primer? Vaše novine?

JAŠA: Pa ima li išta u našoj istoriji da vi možete potvrditi, pohvaliti, da nas malo osokolite...

RUVARAC: Pa to je ono. Vi prosto ne znate čemu služi istina i šta je to. Istina, Jašo, nema ukrasa. Nisam ja istoričar panegirist, da vam dižem rep.

JAŠA Već zajedljivac i mađaraš, a protiv svoga naroda!

RUVARAC: Nauka, Jašo, ne vodi politiku! Čim tim putem pode, tu od nauke nema ništa. Ja sam vam učenik osamnaestog veka. Veka čiste misli i razuma. Ili sve kazati smeti, ili ćutati.

JAŠA Ja vama kažem da je istoriju od politike teško odvojiti. Istorijski podaci ne vise na drvetu, čisti i svetli ko rajske jabuke, čekajući vas, bogomdane istoričare, da ih uzberete i narodu, na žalost, na razdor bacite!

RUVARAC: Je li? A pesma je čista i netaknuta! Što je u njoj, to je sveta istina!

JAŠA Ja samo jedno znam: smejaće nam se svet na račun našeg lažnog cara. Sutra će osvanuti "Pešter Lojd", pun šala i bodlji, a to ste, valjda i teli... Da pokažete da smo bili lažna carevina...

RUVARAC: Eto vidite kako politika sužava pamet. Gde sam ja i kad tvrdio da nismo bili carevina. Lazar Hrebeljanović nije bio car i to jeste istina, al smo mi cara imali, i to je čista istina...

JAŠA Vi tvrdite da cara Lazara niko u četrnajstom veku tako nije zvao...

RUVARAC: I nije!

JAŠA A narod, a narodni pesnik? Zar je to niko?

RUVARAC: Teško li je osoliti beslanog! Prvo, ko ti kaže da je pesma u kojoj ga zovu carem, spevana u četrnajstom veku? Drugo: neka ga pesma tako peva, neka ne.

JAŠA Znači, ne valja vam dokaz!

RUVARAC: Šta vi hoćete da slavite u sremskoj Ravanici?

JAŠA Nemojte sad vikom da zamenjujete dokaz!

RUVARAC: Pitam, šta proslavljate?

GOSPODIN SAVIĆ: Pet vekova Kosovske bitke! Nećete valjda sad tvrditi da ni nje nije bilo!

RUVARAC: Pitao sam kako ste vi zamislili da proslavite?

JAŠA Neću da odgovaram! Odgovarajte vi što ste pogrešili!

RUVARAC: Pitam kako!

GOSPODIN SAVIĆ: Rekli smo vam kako! Hoćemo da priredimo svečanu Kneževu večer...

RUVARAC: A zašto ne priređujete Carevu večeru!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPODIN SAVIĆ: Pa ne zove se Careva... večer...

RUVARAC: A vi kažete da ga narodni pesnici zovu carem. A prvi stih te pesme koje je naslov Kneževa večera, glasi: "Slavu slavi srpski knez Lazare." Nije deseterca radi, obe reči su jednosložne! Ali to nema ko da pročita, jer narod, nepismen ko što ga je bog dao, ne čita ništa, već gudi napamet, a vi, zaslepljeni politikom, čitate kako je vama potrebno, a ne kako je napisano! Pravo imate u jednom: jeste naš narod mučenički narod! Em je vekovima bio nepism'en, pa je to i danas em su prvaci vekovima bili bene, pa su to i sada! Istorija se, dragi moji, ponavlja, a eto, vi i ne znate da ste za to odličan dokaz! (Zbaci pokrivač, pa ode do stola, naliže sebi čašu vode, pa je na dušak iskapi.)

GOSPODIN SAVIĆ: Ja bih morao da vas podsetim da formalna logika nije baš najbolji način razmišljanja...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Dobro, recimo, neka je sve to i tako! Ali koja vas sila goni da sve to baš sad obnarodujete? Sad kad oko ove svečanosti imamo priliku da se malo priberemo i ujediniamo!

JAJA: Pa, Pajo, možda časni otac ima od toga neku korist koja se ne otkriva...

RUVARAC: Eto, to je i formalna i najdublja logika vaše politike: ništa se ne čini, a da iza toga ne stoji neka lična, ili, tobože, opšta korist! Ja sam, žvalonje žvalave, isposnik! Kakva korist mene može zanimati, osim duhovne? Ali duhovna korist za vas ne postoji, to je ono... Muka mi je od vas...

GOSPODIN SAVIĆ: Ne, ne, smirimo se malo. Recite nam vi, kome treba da služi nauka o narodu, što istorija jeste, ako ne baš samom tome narodu? Pa ako već jeste o njemu i za njega, pa mora li mu baš toliko ići uz nos? Zar ne bi mogla malo i da mu posluži, da ga podrži i ohrabri?

RUVARAC: Profesore, poznajete li Arhimedov zakon?

GOSPODIN SAVIĆ: Molim vas!

RUVARAC: Je li on naučno dokazan i potvrđen?

GOSPODIN SAVIĆ: Jeste!

RUVARAC: Može li on biti dobar, ili loš, danas?

GOSPODIN SAVIĆ: Ne razumem šta pitate?

RUVARAC: Šta bi bilo kad bismo njegovu svrhu ograničili samo na pomoć u domaćinstvu, na primer: manji krompir istisne manje vode u loncu, a veći više, pa treba...

GOSPODIN SAVIĆ: Ne vidim kud smerate tim primerom?

RUVARAC: Dokazu da je svrha jedne naučne istine beskrajna i ne sme se ničim ograničavati! Sve je drugo zloupotreba!

GOSPODIN SAVIĆ: Treba li davljeniku objašnjavati Arhimedov zakon, ili ga spašavati?

RUVARAC: Da je za taj zakon na vreme saznao, možda ne bi bio davljenik!

GOSPODIN SAVIĆ: Oče Ilarione, niko ne sumnja u vaše znanje, niti u vaše dobre namere...

JAJA: Ja sumnjam i u jedno i u drugo!

RUVARAC: Platite dobošara, pa nek dobuje tvoje sumnje po stočnim pijacama! Ja neću da ih slušam!

JAJA: I te kako ćete slušati, oče arhimandrite! Čim vas neko satera do zida, vi begate u zaklon Časnoga posta! E nema toga! Izdržite malo na megdanu, kad

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

ste nas već izazvali! Nismo mi sremske vrane, pa da nas plašite čegrtaljkom! Sate gubimo ovde slušajući vaše pridike kako je sve drugo laža, a samo zapis da je istina...

RUVARAC: Nisam ja to izmislio, to je stara latinska mudrost: scripta manent, verba volant!

JAJA: I vi verujete samo u ono što je zapisano?

RUVARAC: I ti bi da si pismen!

JAJA: Jeste li ikada našli ikakav zapis da je Vuk Branković izdao na Kosovu?

RUVARAC: Dabome da nisam! Kako ću naći kad toga nije bilo!

JAJA: A jeste li našli zapisano da nije?

RUVARAC: Ko će zapisivati ono što nije bilo, čalove!

JAJA: E to sam hteo da čujem! Eto vam vaših dokaza! Vi tvrdite da nije izdao al o tome nemate nikakvog zapisa, a mi tvrdimo da je izdao i imamo na stotine narodnih pesama kao dokaz!

RUVARAC: E, bačvo rasušena! Pa šta bi ti hteo? Da zapisivač predvidi kako će zamlate kao ti izmišljati izdajice na Kosovu, pa da oni zapišu da to nije bio Vuk Branković, jer bi na njega mogla pasti sumnja. Zašto i krošto, to tebe nije briga. Eto ti pameti, batino čobanska! Begaj od mene, ne mili mi se više ni da govorim s tobom...

JAJA: Dobro, vi tvrdite da istorija i politika ne idu zajedno! A ko je sačinitelj tih zapisa, pitam ja vas? Jesu li to možda božji anđeli?

RUVARAC: Pazite šta govorite, ovo je manastir!

JAJA: Neka je po sto puta manastir, oću da kažem što je pravo! Pitam vas, pišu li te zapise kakva bezgrešna bića, anđeli, arhandeli, sveci nebeski, ili možda sam svemogućí Savaot Bog?

RUVARAC: Slušajte vi!

JAJA: Slušajte vi! Šta ako je taj, čiji vi zapis danas bogotvorite, vodio mutnu, prljavu politiku, pred kojom vi sad zatvarate oči, namerno. Šta ako njemu, plaćeniku, kurvi i špijunu, nije išlo u račun da našega cara carem nazove, da zapiše izdaju Vuka Brankovića...

GOSPODIN SAVIĆ: Dabome! A narod je nije mogao prećutati, jer ga je suviše bolela, njegovo je srce zbog toga krvarilo, pa je tu izdaju krvlju i zapisao...

JAJA: Pa gde je onda istina, prepodobni oče duhovniče! U svetinji narodnoga bola, ili u marifetluku lažnoga zapisa?

RUVARAC: Politika je predmet istorije, a ne obrnuto, zvekani jedni neosoljeni! I to je tako gde se pamet pita! Nauku od politike dvoje metod i cilj! Žila kucavica svakoga pravoga naučnog posla jeste sumnja, a političkoga: ubedenje! Zato, jer nauka teži čistoj istini, a politika prljavoj pobedi! Da je vama zapis po ćudi, ne bi vama smetala kurvinska politika zapisivača! Dabome da pravi istoričar proučava i politički okvir dokumenta na koji se oslanja! Istoričar zaključuje na osnovu mnoštva istraženih činjenica, a vi ste navikli da vam se što utuvi u ludu glavu, a vi da to sledite ko slepi magarci klepetušu! Ništa vi ne shvatate što govorim! Zato mi se skidajte s grbače! Mene se vaša ćorava agitacija ne dotiče!

GOSPODIN SAVIĆ: Jedno se lepo vidi, vi ste se, oče, od nas, od svoga roda i naroda ljuto odrodili: Daleko ste dušu ustranu zaneli...

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

JAJŠA: Rod tu nije mnogo izgubio, izdajica je uvek imao zadosta, al ste vi, oče otpadniče, na mukama. Nećete u svojim ludačkim tvrdnjama imati nijednog istomišljenika, bićete sami kao kužni...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Slušaće vas samo naši neprijatelji...

RUVARAC: Bešte mi s očiju, vrtiguzi vašarski! Nije nauka narodno kolo, pa da se hvataju pijani bećari! Šta će mi istomišljenici koji ništa ne znaju ko vi. Prvo treba naučiti, pa onda imati mišljenje, bumbari jedni!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Može li čovek biti tako od kamena?

JAJŠA: Na žalost, vi ste, svoga naroda, duhovni pastir!

RUVARAC: A ti si mu neduhovni ovan predvodnik, a to je još većma na žalost! I počuj ti mene, Jašo, uzdanice narodna! Taj tvoj socijalizam, koji iz potaje ganjaš, dim je i Švefl obični! Ovamo se vređaš kad te kogod tako nazove, a tamo bi teo da si to. Tico-vrpoljico. Ti se kao bajagi paštiš da ti ja ne zbunim tvoj narod, a ovamo samo gledaš da tom narodu prodaš što više tvoji novina! "Kneževa večera", Vuk Branković, car Lazar, sve to služi pazaru. Udri ti u drugu popevku, tu sam naučio odavno...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Oče Ilarione, ima li išta da je vama sveto, osim te izopačene vaše nauke?

RUVARAC: Stani malo, od Čuruga Pajo, ti mi barem zagonetka nisi. Šta je, pišate niz noge od straha da vam ne propadne stranka! Iseli se narod u Srbiju! Da se barem sele "Branikovci", ne bi vas toliko glava bolela...

JAJŠA: Šta vi marite za to što se narod iseljava? Vi nemate naroda! Vi ste beznarodović! Ni Branković niste, jer i on je bio Srbin, a vi niste ništa.

Mađaraški plaćenik! Jonapod, harom kišlanj, horminc suknja!

RUVARAC: Da, ja sam mađaraš što Srbima pišem istoriju, a ti si narodni spasilac što mu dudučeš na uvo uspavanku i vodiš ga žednog preko vode...

JAJŠA: Đere čok ide, da vas Ugri vide! Mađaraš, okors paprikaš!

RUVARAC: Pa kad očete da pomognete tom narodu, pa što ga ne izobrazite, što ga duhovino ne okrepite, da se uspravi i ukoreni? A vi ga jednako zavaravate zato da bi vama bolje služio. Bobonjate mu na uvo da je najbolji, najhrabriji. Znae vi šta radite! Tako ćete cela veka imati malouman narod. Narod u dečjem uzrastu, ali poslušan. Vi zavedete pesmu, a on, naivan, neuk, pustopašan, pijan na gladan stomak, za vama u vatru i vodu. Zato se vi bojite da vam se kogod umeša u pesmu! E moj Jašo, ja sam te vaše pesme sit i presit, a hteo bih od nje malo i narod da spasem, jer ja jesam duhovni pastir, al ne kukuričem jednako o tome, kao ti, petle kusavi!

GOSPODIN SAVIĆ: Ne ustežem se više da kažem, ja vama, oče Ilarione, više ne verujem ni reči!

JAJŠA: Vi da pomažete narodu! Vi da ga spasete! Pa što mu onda vadite oči, srce mu živo čupate, poeziju mu oduzimate!

RUVARAC: Ti mu oduzimaš poeziju i prežeš je u svoja kola, strašilo vinogradsko! Ti bi teo da pesma služi tvojoj raščivijanoj vlasti! Pišeš roman protiv nazarena, a ne poznaješ, socijalisto, ni toliko svoj narod da znaš da je jedina njegova živa osobina inat! Ako ko bude čito tvoju knjigu, iz inata će prići nazarenima, al sreća velika što čitalaca baš neće biti gomila. Književnost služi lepoti i uobrazilji, a ne glasačkim kutijama, drndaro politikanerska. A čito sam

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

ti malko tvog romana, ne vredi ni popišanog zečjeg uva, jer je sve u njemu laž, a namešteno da bude tvome poslu korisno...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Iljadili se u srpstvu ovakvi koji pišu na korist ovome našem napaćenom narodu! Iljadile se oštre, britke sablje književne, poput našega Jaše! Iljadile se knjige-zadužbine, kao što je njegov uzor-roman: Nazaren.

RUVARAC: A ti, Pajo, kicoše čuruški, jadi moji jadovni! Nit si više dobar švaler, nit dobar advokat, a bio si oboje. Sad tabanaš okolo za ovim ovde gajdašem i cupkaš kako ti on zasvira. Glava prazna, gaće prazne, a noge sve klecavije!... I ti pade, Pajo dragi! Nekad se pevalo: "Šapće Tisa krvavom Dunavu, izdaj meni doktor Paje glavu!" Ja bi sad pevo: "Paja pase, trava raste, gora zeleni!"

GOSPODIN SAVIĆ: Kako smete da se tako bezočno izrugujete! Vi ste kaluđer! Od vas se očekuje barem učtivost, kad smernosti i obraza nemate!

RUVARAC: A gde ste mi vi, profesore, đidijo i podvižniče, čitanko naša rodoljubiva! Čemu ćete vi koga učiti, živa vodo mudrosti, kad vam je glava lakša no u maslačka, a na vrhu kuka kukavica. Nauka je muka duhu, narodnjače, a ne njače kao vi, narodnjače. Od vašeg rodoljublja, rodu vašem rogovi niču, pobratime konja i volova, dugovrata gazibaro rodo! Da se jedna za zelen bor hvatiš i on bi se zelen osušio...

JAŠA: Sram vas bilo! Ovo se ne sme dopustiti! Slušajte vi... mene neće sprečiti nikakav manastir...

GOSPODIN SAVIĆ: Nećemo kročiti odavde dok nam se ne izvinite!

RUVARAC: Evo, ja se izvinjavam Paji. Pajo, izvini ti, a ti se izvini njima, a naročito Jaši. Jaši-snaši!

JAŠA: Oče arhimandrite stidite se rize koju nosite... (Na vratima već poduže stoji Makarije. Ne zna kako da prekine ovu čudnu situaciju.)

RUVARAC: Profesore, udarite Paji packe i nek kleči na kukuruzu. On je najgori đak u Čurugu. I jako je nevaspitan, neće da se izvini Jaši. A je li Jaša naša ili vaša?

GOSPODIN SAVIĆ: Gospodine, pa on je lud!

RUVARAC: Nemojte tako, nije Jaša lud! On je socijalista. Miletićev mili zet, strpajte ga u šporet!

MAKARIJE: Oče arhimandrite, oprostite...

RUVARAC: Oče li već jedared taj ručak, brate Makarije! Alavi jedan, nisi valjda sve sam pojeo?

MAKARIJE: Ručak je odavno prošao, oče arhimandrite, već sam došao da zapitam...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Žao mi je što sam ovo doživeo, oče Ilarione, žao mi je zbog vas...

MAKARIJE: Izvinite! Pa sam došao da pitam, oče li gospoda sa nama večerati?

GOSPODIN SAVIĆ: Ni za živu glavu, najlepše hvala!

RUVARAC: Oče! I večerati i konačiti!

JAŠA: Radije bih celu noć bos kroz Frušku goru gazio!

RUVARAC: Ta idi, pa da nagaziš na Vuka Brankovića. (Makarije jedva savladava smeh.)

MAKARIJE: Pa izvolite, gospodo, večera je već postavljena!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

RUVARAC: Sipaj u nju ljutoga otrova, puštaj u postelju iz potaje guje! Rok nedjelja, megdan ponedjeljnik, a utornik da kukaju majke!

MAKARIJE: Da li da postavimo ovde za gospodu, ako im smeta da idu u trpezariju?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ne hvala, nije potrebno...

RUVARAC: Ajde, ajde, prošo me bes! Ajd da se jede, pa se posle jedite. Al još jedno da vam kažem: istorija se ponavlja i to nas istoričare čini malo prorocima. Zapamtite, a videćete: vama će najviše pomoći Austrija da lepo proslavite u Ravanici. Samo pazite, jednu ću vam stvar otkriti, kao stari Sremac ja to znam, a vama će zatrebati: Dunav je najpitomiji tamo kud ide čerevička skela, ušrek od Futoga do Čerevića. Nije pravi Čerevićan ko tuda nije ko dete od pet godina preplivo. E, ako ovo zapamtite, para će vam vredeti! Ajd sad da se jede!

MRAK - MUZIČKI PRELAZ

(Lagano se stišava muzika, a pojačava svetlo. Najpre osvetljava Mirkovića, On stoji ozbiljan i namrgođen kod stola za pušenje. Gasi cigaretu. Ostali članovi Uredništva i Odbora za proslavu sede i stoje okolo, u polukrugu. Jaša hoda gore dole. Gospodin Savić sedi u čelu stola. Završna sednica Odbora za proslavu pet vekova Kosovske bitke. Trgovac Ćirić ulazi i seda blizu Savića.)

MIRKOVIĆ: Mrka kapa. Neće ni Dimitrijević. Ni po jada što neće, al što psuje, grdi, preti. Maše onim prokletim pismom, što je vaša žena pisala tom vrazjem Petroviću. Kune se da će ga objaviti u "Braniku" licem na Vidovdan. Nek se zna, kaže, kad je Milica Miletićeva bila na licitaciji...

GOSPODIN SAVIĆ: Molim vas da...

JAŠA: Ubiću ga.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Kakav je to uncut!

JAŠA: Ubiću ga.

MIRKOVIĆ: To bi mu i pasiralo. Kažu svi da je pismo izvedeno kod njegove žene na soareu, kao živa slika, da zabavljaju goste...

JAŠA Ubiću ga.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: I koja je to hulja, koja mu je to pismo predala?

MIRKOVIĆ: Ta kakvi predala? Pro-da-la!

MILIĆ: Pa zar je to pismo zapravo? Ja sam mislio da su to oni ujdurisasi...

JAŠA Dobro, šta ti sad oćeš? Šta mari kome je moja žena pisala dok je devojkom bila? Čikam ja svakoga od nji i od vas, nek joj sad nađe kakvo pismo koje bi je moglo kompromitovati! Ajde, kašte, kašte ako imate šta...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Čoveče, smiri se, kako to nama govoriš? Pa valda ne bismo mi tako štogod.

JAŠA: Šta ako je pisala tom Petroviću, šta?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ta ništa, dabome da je ništa, al eto vidiš, ta hulja se dokopala...

JAŠA: Voleli se, dopisivali, pa razvoleli i širok Dunav, ravan Srem...

MIRKOVIĆ: Pa šta nama to govorite, nismo mi ti koji zameramo, već Dimitrijević s otim preti nama i vama podjednako...

JAŠA Ubiću ga, kad vam kažem!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

GOSPODIN SAVIĆ: Molim, gospodo, nije sad to pismo na dnevnom redu, iako, jeste to velik bečarluk od toga izroda, al imamo mnogo teški stvari da rešimo...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Vidim ja da je nama "Kneževa večera" poslednja briga...

GOSPODIN SAVIĆ: Pa sad nemojmo baš ni tako.

JAŠA I unuk će mu zapamtiti kad mu je deda to pismo pročitao!

GOSPODIN SAVIĆ (Lupka čekićem po astalu) Gospodo, da počnemo! Dobro došli, braćo moja draga, cvijeće vam po gospodskom licu! Malo nas još dana od Vidova deli, pa ruke na korist, pamet na delo, a delo na videlo! Valja nam se danas o svemu dogovoriti.

JOJKIĆ: A kako nam je dosad išlo?

GOSPODIN SAVIĆ: Pa, ono što nam je išlo, išlo je, a ono što nije, ni da makne. No, est modus in rebus, ili, što reko naš narod: složna braća bunar buše!

JOJKIĆ: Al, kad nema suše!

GOSPODIN SAVIĆ (Kroz smeh) E pa da. Evo, gospodo: Da nam nije smrti prestolonaslednika, da nam nije "Branikova" lajanja, da nam nije Miletićeve bolesti, da nam nije abdikacije kralja Milana, da nam nije Ruvarčeva pisanja, da nam nije prokletoga Vuka Brankovića...

JOJKIĆ: Pa ima l' išta da nam jeste?

GOSPODIN SAVIĆ: Ima. Jeste nam episkop bački Vasilije zabranio skupljanje po crkvenim portama na taj dan, jeste to učinio i vladika temišvarski, a jeste to isto obnarodovao i vladika vršački jutros. Jeste austrijska policija zabranila pevačkim društvima iz Bačke da idu u Ravanicu...

ĆIRIĆ: Ajao! Bolje da nam to nije. Strašno je ovo što nam nije, al je još staršnije ovo što nam jeste.

JOJKIĆ: Što se Vidovdan većma primiče, nama proslava nekako izmiče...

JAŠA: Ko to sme da kaže!?

ĆIRIĆ: A neće Dunderski, je l'?

GOSPODIN SAVIĆ: Mani!

ĆIRIĆ: A Ruvarac?

GOSPODIN SAVIĆ: Mani!

ĆIRIĆ: Ima l' koga da oće?

JAŠA: Oćemo mi! (Svi se nasmeju.)

GOSPODIN SAVIĆ: Gospodo, danas bismo imali četir tačke za glasanje: Himna. Branković. Igranka. Odelo. Izvolite, Pajo.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Kao predsednik Komisije za himnu mogu reći: Himne što se tiče mršavoo! Pristigla su tri-četri pesmina kopileta, jedno gluplje, drugo gore. Jad i jadilo. Pojete, na naše zamolnice, odgovaraju ćutanjem. Osim Laze Kostića i Zmaja. Evo Lazinog pisma, ono se odnosi na himnu (Cita) "Odbore mili, jedna ti majka, otkud mi himna i tralalajka?

Potraž'te Kralja Nikolu Prvog,

Onamo 'Namo u Gori Crnoj.

Eno vam himne: Onamo, 'Namo,

Ta to je tvoje, doma ćeš doć.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

Od mene tol'ko i tol'ko samo,
Od bešpomoćnog i nepomoć!"

JOJKIĆ: A Zmaj?

GOSPODIN SAVIĆ: Njegovo se pismo tiče druge tačke.

ĆIRIĆ: Onda nam nema druge, uzmimo Onamo, 'Namo za himnu. Lepa je pesma, svi je znaju, šta fali. Jedino da se Crnogorci ne uzbunidu?

RADULAŠKI: U, dok oni doznadu, ima da proteče Dunava i Dunava...

MILIĆ: Dugačka je. I baš to što je svi znadu, nije...

RADULAŠKI: Skratiti je na dve strofe, pa dosta.

ĆIRIĆ: Eto, to smo rešili.

MILIĆ: Nismo. Ne tražimo mi neku deklamaciju, već himnu proslave... Naša himna mora da je baš, baš, naša. Spevana za ovu priliku.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Naime, ima Steva pesmu koju smo mi od njega naručili za proslavu, za svaki slučaj. Nek se pročita, pa da se glasa.

ĆIRIĆ: Nije ovde cela Komisija za himnu.

GOSPODIN SAVIĆ: Ode je predsednik, a žurba nam je velika, pa šta je tu je.

MILIĆ (deklamuje) Pred Ravanicom, pred Žalosnicom

"Svete senke iz vremena stara

Dična vojsko srpskog car Lazara."

JAJA: Pa nek pukne Ruvarac!

MILIĆ: "Dična vojsko srpskog car Lazara,

Pogledajte danas sa visine

Kako Srbi dičan spomen čine,

Dičan spomen, jer vam sačuvaše

one svete amanete vaše Amanete... "

RADULAŠKI: Ne treba dalje, čitali smo to u "Zastavi". Ja se slažem.

GOSPODIN SAVIĆ: Da glasamo. Pred Ravanicom, pred Žalosnicom, ili Onamo, 'Namo?

JAJA: Što da glasamo, kad smo svi za Stevinu pesmu?

GOSPODIN SAVIĆ: Ima l' kogod da je za Onamo, 'Namo?

ĆIRIĆ: Teraj dalje!

GOSPODIN SAVIĆ: Himna je onda rešena. A evo Zmajeva pisma. (Čita)

"Gospodo odbornici, pozdrav i aferim! Molim i predlažem da slavni Odbor za proslavu unapred izrekom objavi da o Vidovdanu, na besedi, ni nigde, neće biti igranke, jer to zaista ovoj proslavi ne bi prilično bilo. Nimalo ne treba zažaliti, ako izostanu oni, koji bi samo igranja radi na proslavu došli. Taj dan treba provesti u otmenosti sećanja i bola, a ne u veselju. S poštovanjem i tako dalje... Zmajova..."

JOJKIĆ: Pa šta ondak ostaje, Radecki marš?

GOSPODIN SAVIĆ: Notalno pevanje, služba, "Kneževa večera", deklamacije...

JOJKIĆ: Sve je to kuso bez kola. To mi tako ne smemo. Briga narod za notalno pevanje, ako mu se gaće malo ne zatresu u kolu!

GOSPODIN SAVIĆ: Moramo sačuvati otmenost bola i sećanje, kako lepo reče Zmaj...

JOJKIĆ: A i njega mi je malo mnogo! Što se nije taki osećajan pokazao kad je trebalo bolesnog Miletića u Beču primiti. Znamo kako se bio uskuko, te nemam

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

rešetke na prozorima, te di smem da riskiram...

JAJŠA: Manimo sad to. Nego, ima Toša u jednom pravo. Ako se tamo ne slegne silan svet, ništa nismo postigli. Kletva se mora raščuti u narodu. Bez kola, to će biti običan parastos, niko neće doći..

GOSPODIN SAVIĆ: Moraš, Jašo, dvojiti plebs od populusa. Plebs, jeste brojniji, al bi sve povašario, osvešćenom populusu će notalno pevanje i te kako...

JAJŠA: A ti ćeš stati na ulazu pa razbrajati: populuse uđi, a ti plebse, marš nazad! Il će se tamo igrati kolo, il manimo posla!

GOSPODIN SAVIĆ: Pa da stavimo na glasanje. Evo, molim, notalno pevanje ili...

JAJŠA: Ili šta?

GOSPODIN SAVIĆ: Profano.

JAJŠA: Ja vam kažem: ili oboje, ili ništa.

GOSPODIN SAVIĆ: Molim da glasamo. Notalno ili profano. Pišem.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Oboje.

MIRKOVIĆ: Notalno.

JOJKIĆ: Kolo.

GOSPODIN SAVIĆ: Dakle, profano.

ĆIRIĆ: Profano.

RADULAŠKI: Di spadaju gajde u notalno, ili u profano?

GOSPODIN SAVIĆ: Pa sad...

RADULAŠKI: Dobro. Notalno.

MILIĆ: Ja sam i za notalno, i za profano, i za deklamaciju...

GOSPODIN SAVIĆ: Dobro, i ja sam za notalno. Evo da vidimo. Tri čisto notalno. Dva čisto profano, a tri nerešena. Dakle, izglasano je notalno!

JAJŠA: Dobro, nek je izglasano da se Zmaj Jova ne uvredi, al to nigde nećemo obnarodovati.

GOSPODIN SAVIĆ: Moramo na pozivnicama napisati program.

JAJŠA: Napisaćemo dvosmisleno.

JOJKIĆ: Ja vas pitam, oće l' se tamo igrati, il' neće?

JAJŠA: Kako bude.

GOSPODIN SAVIĆ: E sad dolazi prokleti Vuče Brankoviću.

MILIĆ: Pa ni za Miletića se ne zna.

JAJŠA: Šta sad to potežeš?

MILIĆ: Kako šta potežem. Mene to svi pitaju, a ja samo sklanjam oči.

ĆIRIĆ: Šta sklanjaš, ići će, kaži.

JAJŠA: Mi svi govorimo da će ići. Je si li sad razumeo?

MILIĆ: Pa oće l' ići?

JAJŠA: Oće, a i da neće, treba da govorimo da oće.

JOJKIĆ: Ja koliko vidim, sve malo ide u kera. Nit će kolo igrati, nit ce gajde svirati, nit će bit pesme, nit Čiče, pa kog će vraga biti?

JAJŠA: Svega će biti, samo Vuka Brankovića nema. To je naSa najveća briga.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Džabe se pozamerali celoj Bačkoj.

ĆIRIĆ: Nismo mogli ni na koji način Dimitrijevića utociljati?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Ta idi.

RADULAŠKI: A da zamolimo koga iz Srbije, pa nek nam učini uslugu...

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

JAJŠA: Ma otkud. Oni su tek naduvani. Još da je Miloš, ili knez, al Vuka sigurno neće teti.

RADULAŠKI: A iz Crne Gore?

JAJŠA: Još crnje i gore.

GOSPODIN SAVIĆ: A vremena se više nema.

ĆIRIĆ: Pa kad već nije druge, da sedne neko od nas, a da sad glasamo ko...

JAJŠA: Član Odbora, pa izdajica roda svoga, što ne ide, ne ide...

ĆIRIĆ: Ne valja ništa, vidim.

MIRKOVIĆ: Što ne uradimo ko što smo pre govorili: da to mesto ostavimo prazno. To bi značilo da tu sedi niko i svako. Ne zna se ko je, a zna se značenje. Ni knez nije slutio ko mu sedi uz koleno.

ĆIRIĆ: Sad to jeste tačno, prazno mesto mnoge misli otvara...

MJXIĆ: Kako ćemo Miletića pustiti da nazdravlja praznom mestu? Narod će se zacenuti od smeha...

JAJŠA: Očeš se ti, čoveče, već jednom manuti Miletića!

MILIĆ: Pa oće li on biti tamo, il' neće?

JAJŠA: Biće! Ili Miletić, ili neko sličan!

MILIĆ: Ko je to njemu sličan?

MIRKOVIĆ: Čekaj, čekaj, Stevo. Jeste, narod bi se smejo ako bi nazdravio praznom mestu. A šta ćete reći na moju drugu zamisao? Da napravimo krpeno strašilo, da ga nagrđosimo i nakarađozimo, nek se svi uplaše izdajice svoga roda. Pa onda ko se smeje, nek se zna da i treba...

JAJŠA Pa kako se može strašilu nazdravljati po gospodstvu? To bi bila lakrdija.

MIRKOVIĆ: Jao, da, to ne može.

ĆIRIĆ: Da mi tu metemo lepo nekog Mađara. Pristaće za novce.

GOSPODIN SAVIĆ: Ali, molim vas, di to ide? Mađar, pa izdajica srpskog roda na Kosovu?

ĆIRIĆ: Ne moramo nikom govoriti da je Mađar.

GOSPODIN SAVIĆ: Sam će se odati. Mora odgovoriti na zdravicu.

RADULAŠKI: Neka govori neko iza njega...

GOSPODIN SAVIĆ: Ljudi moji, pa ne slavimo Poklade, već Vidovdan, pazimo šta govorimo!

MIRKOVIĆ: Evo moga poslednjeg predloga: Da napravimo pravog krpenog deliju. Nagizdanog, urešenog, skerlet, čoha, svila i kadifa. Zlatna kolasta azdija, čekrkli čelenka, oružje u ruci. Da se lepo vidi: jeste junak, a od gospodska roda, a opet samo utvara. Što će reći: njegov duh još i dalje med nama prebiva...

MILIĆ: Ja sam za to, al da se prvo pita Miletić da li on pristaje...

JAJŠA Stevo!

GOSPODIN SAVIĆ: Da se glasa. Za prazno mesto, ili za krpenu lutku. Trećeg nema. Molim!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Prazno mesto.

ĆIRIĆ: Krpena lutka, i da je narod na kraju rastrga, nek se osveti tom...

JOJKIĆ: Ja ni sam ne znam. Ili prazno, ili krpena lutka, pa eto šta se odluči.

RADULAŠKI: Krpena lutka, al da se ne trga, šta će nam to?

JAJŠA Prazno mesto.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

MIRKOVIĆ: Krpena lutka i da se rastrga.

MILIĆ: Prazno, ako nema Mil... Ne, krpena lutka.

GOSPODIN SAVIĆ: Ja sam za prazno mesto. Da vidimo: Tri prazna mesta, tri krpene lutke i dva nerešena. Molim, još jednom, nek se reše nerešeni.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Krpena lutka, ajd dobro.

ĆIRIĆ: Prazno. Ko će tog andraka sad šiti.

RADULAŠKI: Prazno. Kad se već neće trgati, šta će lutka.

JOJKIĆ: Krpena.

JAŠA: Prazno.

MIRKOVIĆ: Krpena.

MILIĆ: I ja krpena.

GOSPODIN SAVIĆ: A ja prazno. Evo: četir prazna, a četir krpene. Pa, gospodo, molim vas. Molim, sad ozbiljno!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Krpena.

ĆIRIĆ: Prazno. Ne, stanite, ajd ipak krpena.

JOJKIĆ: Krpena.

JAŠA: Prazno.

MIRKOVIĆ: Krpena.

RADULAŠKI: Krpena.

MILIĆ: Krpena.

GOSPODIN SAVIĆ: Ja sam za prazno. Pet krpenih i tri prazno. Onda mora biti lutka. Dobro. Eto i toga se rešismo zla.

JAŠA: U pamet se malo, ljudi! Kako ćemo nosati okolo Vuka Brankovića ko litije? Ceo svet će nam se smejati...

MIRKOVIĆ: Zavićemo ga u čaršav.

JAŠA: Da ga nosamo ko mrtvaca na proslavu. Deca će nam se rugati. Zbog vas će nas prstom pokazivati. Šta se vi šegačite?

MIRKOVIĆ: Ništa se ja ne šegačim, vćć vas rešavam teške brige. A vi bolje pazite šta vi radite. Nek nam se samo ne rugaju zbog vas.

JAŠA: Šta kažete...

GOSPODIN SAVIĆ: Gospodo, gospodo, mir, mir. Dobro, lutka je izglasana, natrag se više ne može. Idemo na sledeću tačku...

ĆIRIĆ: Odelo je sledeće. Ajde da rešimo. Oćemo narodno, ili civilno?

JOJKIĆ: Ja narodno, a vi koje oćete.

GOSPODIN SAVIĆ: Pa sad, ako neće biti kola, odelo nije važna tačka. Ko oće narodno, može. Ko neće, opet može.

ĆIRIĆ: Pa da ja vidim toga koji neće.

GOSPODIN SAVIĆ: Kažem, kad već neće igrati kolo...

JAŠA: Ma ko kaže da neće igrati kolo?

GOSPODIN SAVIĆ: Izglasano je danas i ovde!

JAŠA: Nije! Rekli smo da je to dvosmisleno!

GOSPODIN SAVIĆ: Pa nek i za odelo bude dvosmisleno.

MIRKOVIĆ: Čujte sada vi mene! Ako smo rekli da nema kola, ondak ga, majci neće biti! Meni je već dovde tih dvosmislica!

JAŠA: Ako se kolo krene ondak će ga biti!

MIRKOVIĆ: Ne može se kolo samo krenuti!

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

JAJŠA: Može, ono se samo i kreće.

MIRKOVIĆ: Izglasali smo da se kolo zabrani!

JAJŠA: Mi ne možemo zaustavljati, ako se krene!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Amo ruke, vas dvojica! Amo ruke, kad kažem!
(Sastavlja im ruke, a Gospodin Savić žuri da završi sednicu.)

GOSPODIN SAVIĆ: Okup je kod Varadinske ćuprije, pred zoru, licem na Vidovdan. Ajd, pa šta nam Bog i sreća daju!

ĆIRIĆ: Amin!

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: "Ko ne dođe na boj na Kosovo,
od ruke mu ništa ne rodilo... "

MILIĆ: Pa zar će gospodin Mihajlović biti Miletić?

JAJŠA: Stevo!

MRAK - MUZIČKI PRELAZ

(Kad se muzika utiša, čujemo još u mraku neko ritmično mrmljanje. Zrak svetla iza plišane zavese pada na duboku, pohabanu, starinsku fotelju u kojoj, nekako zgrčeno, sedi krupan, stariji čovek Oko fotelje novine, jastučići, dečje igračke. Starac u ruci drži jastuk i udara ritam svojoj "brojalici" Na zrak svetla, naglo zakloni jastukom lice. Kod zavese stoji Milica. Lagano rukom sklanja zavesu, gledajući u starca. Fotelja je sada obasjana svetlošću. Starac je zagnjuren u jastuke. Tišina.)

MILICA: Otac! (Miletić malo podigne glavu. Gleda Milicu. Onda jastučićem počne da udara ritam.)

MILETIĆ: Oder, Serben, oder sterben - biće naš Sentomaš. Oder her, oder hien - sved će stići Knićanin. Oder ja, oder nein - navek srpski Srbobran. Oder igen, oder nem - gde je Bačka, tu i Srem. Oder Leben, oder Tod - žilav je naš srpski rod. Oder Pešta, oder Wien - nek se čuva tiranin. Oder sie, oder wir - nek se čuva vacki žbir... (Čim malo zastane, Milica mu se ponovo blago obrati)

MILICA Otac, zapovedate li fruštukovati?

MILETIĆ (Pokazuje jastukom u devojkicu koja drži poslužavnik sa doručkom) Hilfe, hilfe...

MILICA (Priđe, smiruje ga) Nemojte se žestiti, ja sam to, vidite, Milica vaša... (Devojkicu spusti poslužavnik na stočić, pa zade za zavesu.)

MILETIĆ: Siest du! Sie ist gekommen. Došla je, došla je...

MILICA: Otac to je naša frajla. Evo, ja ću vam dati fruštuk. (Milica blago prelazi rukom preko njegovog lica, on se smiruje.)

MILETIĆ: Milice.

MILICA: Tu sam, otac, tu sam...

MILETIĆ: Jesam li ja u zavodu, ili kod kuće?

MILICA: Kod kuće ste otac, zdravi ste...

MILETIĆ: Pa di mi je mati?

MILICA Znate i sami, otac, ona je sirota davno umrla, još dok ste vi bili dete.

MILETIĆ: Je li? A di je tvoja mati?

MILICA U Pešti. Doće za Uskrs.

MILETIĆ: A di je stari čizmar? (Smeje se prigušeno.)

MILICA: Nemojte sad to sve pitati. Nije ni on više živ. Da l' bi malo jeli?

MILETIĆ: A di je tvoj Jaša?

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

MILICA: U "Zastavi". Doće za ručak.

MILETIĆ: A što ja nisam u "Zastavi"?

MILICA: Dok se malo odmorite, otac, ići ćete i vi...

MILETIĆ: A jesam li ja živ?

MILICA: Kako to pitate, otac, a je l' bi sad malo jeli, a ja ću vam čitati Zmajevu pesmu...

MILETIĆ: A di je Zmaj?

MILICA: U Beču. O proleću se doseljava ovamo zanavek. Sad ću da vam čitam pesmu, a vi...

MILETIĆ: A di je moja mati?

MILICA: Da malo jedete, otac, nemojte se žalostiti. Ako bi uzeli malo fruštuka, evo i ja ću s vama... (Pomaže mu da počne s doručkom.)

MILETIĆ: Daj mi šešir, moram u "Zastavu". Što vi meni nikad ne date šešir. Moram u "Zastavu".

MILICA: Dobro, al prvo da malo jedete. Izvolite...

MILETIĆ: A što mi ne čitaš?

MILICA: "Ništavne su slavopevke, kad se vraća mučenik, dište decu..."

MILETIĆ: A zašto kaže da sam mučenik?

MILICA: Namučili ste se po tamnicama peštanskim i vackim, otac, eto zato kaže...

MILETIĆ: Milice moja, ja sam ti tako nesretan...

MILICA: Nemojte, otac, nemojte se sad žalostiti, ako bi uzeli malo da jedete... (Miletić jede. Milica ga hrani brižno.)

MILETIĆ: A što mi ne čitaš?

MILICA: "Dište decu iz kolevke nek zapamte njegov lik.

Oh, dižite decu uvis, pa im zborte: to je taj

Takvi ljudi nisu za nas, već za bolji naraštaj..."

MILETIĆ: Mene će elektricitetom ubiti, Milice, je l' ti to znaš?

MILICA: Smirite se, dobri otac, kako možete da tako govorite. Vas svi vole, obožavaju, ko bi vas ubio, sačuvaj bože...

MILETIĆ: Ko će me čuvati? Ti nisi moja mati.

MILICA: Jeste li videli kolko je sveta došlo da vas dočeka, e pa svi će vas oni čuvati...

MILETIĆ: Nemoj mi davati lekove!

MILICA: Neću, otac.

MILETIĆ: Nemoj mi davati lekove.

MILICA: A da se malo odmorite. (Namešta mu glavu na jastuk.) Spavajte, spavajte. (Miletić poslušno spušta glavu na jastuk. Milica ga uljuljkuje i pevuši mu kao detetu. Jaša je već ranije ušao i stoji kod zavese. Milica mu daje znak da ne prilazi.)

MILETIĆ (Prene se) Nemojte mi davati lekove. Nemoj me tući. Nemoj mi uzimati šešir.

MILICA Mirno, otac, mirno spavajte, evo pevaću vam... (Peva)

"Fruška se gora Dunavu moli, oj tiho teci oooj..."

Na mom je krilu zaspao junak u travi zelenoj..."

MILETIĆ (Umorno pridigne glavu.) Jesi li ti moja mati?

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

MILICA Jesam, otac, vaša mati i vaša kći, Milica... spavajte... na, na, na...

"Lako žubori, Dunave ladni, umiri talas tvoj... " (Jaša korakne napred. Vidimo da je vidno uznemiren.)

MILICA ŠŠŠŠ! (Jaša zastane kod zavese.)

MILICA "Nek se odmara umoran junak
u gori zelenoooj... "

JAJA (Priđe malo na prstima. Veoma je uzbuđen) Milice, nisi smela da odgovaraš!

MILICA ŠŠŠŠ!

JAJA Sad je tek pukla bruka!

MILICA Još ćedu oni od mene čuti!

JAJA Nisi smela u to da se upuštaš...

MILICA Nikoga se ja ne bojim! Ja sam njegova kći

JAJA Morala si mi reći da ćeš pisati odgovor... (Milica zaplače i spusti glavu na naslon fotelje. Rasprava se vodi šapatom. Jaša se trudi da govori što tiše može.)

JAJA Nije smelo bez mog znanja...

MILICA Teraj ti samo svoje proslave... (Milica plače, ali se uspravi. Pokriva oca, plašeći se da ga ne probudi.)

JAJA Veća je bruka što si odgovorila...

MILICA A nije bruka što ti ćutiš, ko kanda sam udovica... (Miletić se naglo probudi i krene da ustane. Milica briše suze, Jaša mu pomaže da se vrati u fotelju. Miletić klone nazad. Milica okreće fotelju kao dečja kolica u suprotnom pravcu od Jaše i gura je napolje. Jaša stoji na sredini.)

JAJA Milice, nisi dobro učinila, kažem ti, a ti... (Milica hoće da se vrati na scenu. Zastane jer vidi da narod dolazi sa svih strana. Jaša se osvrće. Vidi svet koji se okuplja. Njih dvoje se više ne vide od naroda.)

MRAK - MUZIČKI PRELAZ - PRETAPANJE SVETLA

(Svetlo se pretopi u blagu izmaglicu praskozorja, Na proscenijumu je gomila ljudi, a neki još pristižu sa svih strana. Nose korpe sa hranom, zavežljaje, odela, suncobrane, decu, cveće, licidarska srca, vezene peškire, trobojke. Ima ih u narodnim nošnjama, u crnim odelima, u uniformama, Na okupu su skoro sve članice Dobrotvorne zadruge Srpkinja Novosatkinja. Tu je i gospodin Stojković. Gospođe su uparađene, svilene haljine, vezene bluze, nošnje... Kroz gužvu se probija Mirković, u naručju nosi krpenu lutku zavijenu u čaršav. Lutka je viša od njega, pa mu stalno zapinje. I drugi članovi Odbora guraju se kroz masu da se sastanu na jednom mestu.)

MIRKOVIĆ: Samo što dalje od ćuprije. Imaju naređenje da pucaju. Dole na pristaništu je kordon policije i stalno ih pristiže još. Nigde skele, nigde jednog čamca, sve su sklonili. Gore stalno prete da će otvoriti vatru na svakog ko bilo kojim načinom pokuša da prede na drugu stranu...

ĆIRIĆ: Ala su nas izradili, oca im švapskog... Ko je mislio da ćedu taki biti!

GOSPODIN SAVIĆ: Zna li kogod di je Jaša?

ĆIRIĆ: Da ode delegacija u Magistrat...

JOJKIĆ: Koga ima sad u Magistratu?

GOSPOĐA AMALIJA (Progurala se kroz gomilu i viče) Ljudi! Gore se potuko

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

Laza Dunderski s policijom. Ne daju mu da prede, a on na nji čezama... (Neki odma kreću gore. Gospodin Mihajlović dolazi do ostalih članova Odbora.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Pazite, pucaćeee!

ĆIRIĆ: Žene i deca, kućamaaa! (Dolazi Dunderski, raščupan i besan.)

LAZA DUNĐERSKI: Kakvim, kućama, ajmo svi na ćupriju. Ne mogu pucati u gomilu, moraju nas pustiti, ajde za mnoom...

ĆIRIĆ: Stoooj! Pucaćedu i te kako će pucati! Ne daju preko, pa šta možemo! Idemo natrag...

LAZA DUNĐERSKI: Nikad! Idemo samo napred! Ajmooo!

GOSPODIN SAVIĆ: Braćo, gospodo, saslušajte me! Molim! Idemo svi na Futog. Pravac Čerevićka skela. Još je rano, možda nas skeledžija i prebaci. Moramo ići brzo i u najvećoj tišini!

LAZA DUNĐERSKI: Penji se u naše fijakere ko nema čime... Uzimaj čeze, iznajmljuj kola, ja plaćam...

GOSPODIN SAVIĆ: Žene i deca nek idu natrag kućamaaa...

JOJKIĆ: Pa dobro, di je Jaša?

MRAK - MUZIČKI PRELAZ - PRETAPANJE SVETLA

(Kad se svetlo ponovo ustali, vidimo istu gomilu naroda kako se tiska po kosini u dubini scene. Žene nisu izostale. Muškarci traže okolo i dozivaju, ne bi li negde našli skeledžiju.)

GOSPODIN SAVIĆ: Eheheeej! Imaaa liii kogaaaa?

LAZA DUNĐERSKI (Dolazi sa strane) Isto ko na Varadinskoj ćupriji, nit ima skele, nit skeledžije, ni čunića kakvog da ga zlatom platim! Da se mi ovako upustimo, ranije smo morali otići...

ĆIRIĆ: Lepo je reko Miletić: ala su nas razmetnuli, majci! Ej, Švabo, Švabo, bogu za ovo platio...

JOJKIĆ: Samo da smo juče otišli, al ko će misliti da će ovako rigorozno braniti.

RADULAŠKI: Načulo se bilo da ćedu braniti, govorkalo se, morali smo znati!

(Pristižu oni koji su malo zakasnili. Metež i gungula. Svi se tiskaju, gledaju ima li gde koga oko vode.)

GOSPODIN SAVIĆ: Eheheheeej!

ĆIRIĆ: Zovi i Jašu, možda je zaspao, kad ga nema.

GOSPODIN SAVIĆ: Počujte me, braćo i gospodo moja! Da vam kažem jedan nauk arhimandrita Ruvarca. On nam je otkrio da je Dunav ovde najpitomiji, matica mu je blaga i ne kovitla. Nije pravi Čerevićan, kaže on, koji nije, kao dete od pet godina, na ovom mestu Dunav preplivo. Pa kad mogu čerevićka deca, pa možemo, valda, majkoviću i mi. Dovatimo se Čerevića, pa ćedu nam Sremci pomoći da se domognemo Ravanice do podne. (Nastaje tajac. Onda se narod malo počne komešati. Napred se progura Dunderski. Skida kaput i šešir.)

LAZA DUNĐERSKI: Pliivaaaajjj! Za mnooom! (Okrene se Varadinskoj ćupriji i zaurla) Az anyád Isten picsábo, menem kell a Ravanicábo, jeste li me čuliii! Pevajte, gospođe, nek ječi do Beča, deklamujte da se čuje do Ravanice! Ajdeee, gaziiii! Stići ćemo do deset u Ravanicu! (Zadigne pantalone i zagazi u vodu. Okrene se pa pokazuje ostalima rukom da krenu. Momci se skidaju, gužvaju, guraju, bacaju stvari. Žene se motaju okolo i smetaju im. Radulaški

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

se skida. Jojkić stane sa strane. Gospodin Mihajlović isto stane sa strane. Gospodin Savić se užurbano skida. Mirković se skinuo, zgrabio Vuka i kreće. Za njim Milić u odelu i šeširu.)

GOSPOĐICA LUGOMIRSKA: Ne Stevo! Kuda ćeš! Stevaneee! Pa ti ne znaš da plivaš... (Priskoči, pa ga trgne nazad. On se brani.)

MILIĆ: A šta ću sa himnom! Aleksa, Aleksa, na himnu! (Pružna Mirkoviću svitak papira.)

MIRKOVIĆ (Drži u naručju Vuka) A šta ću sa ovim?

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Baci, nek ga voda odnese! Izdajica bio i ostao!

MIRKOVIĆ (Baca Vuka niz vodu, pa se okreće Miliću) Ne mogu preneti hartiju, splakaće voda mastilo. De ti viči za mnom, valda ću zapamtiti... (Mirković zagazi u Dunav. Milić se malo nagne da ga ovaj bolje čuje. Gospođica Lugomirska ga čvrsto drži za peš od kaputa.)

MILIĆ (Urta) "Sveta senko iz vremena stara,
dična vojsko srpskog car Lazara,
pogledajte danas sa visine,
kako Srbi dičan spomen čine,
dičan spomen jer vam sačuvaše,
one svete amanete vaše..."

(Gospodin Mihajlović i još nekoliko starijih neplivača, i Jojkić, gledaju u daljinu za plivačima. Gospode se nameštaju u hor. Gospođica Gavanski se odavno spremila da počne deklamaciju, al ne može od Milića.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Mani, Stevo, ne čuje te više, Stevoooo, ne čuje te više... (Milić se otrgne i pođe napred da ga bolje čuju, pa padne u vodu. Izvlače ga mokrog i uplašenog. Gospođica Lugomirski ga neguje.)

HOR: "Što ćutiš, ćutiš, Srbine tužni
Protrljaj oči, slava te zove
Slava te zove na crno groblje,
na ono tužno Kosovo poljeee..."

(Gospođa Amalija im da znak da ćute...)

GOSPOĐA AMALIJA: Vidi, štagar šešira plovi vodom. Videće i policija. Ded da ih povadimo. (Zadiže suknu, pa zagazi u vodu. Ostale za njom, pevajuć!)

GOSPOĐICA GAVANSKA (Deklamuje)

"Gde je srpska Vojvodina?

U Mađarskoj, il Ugarskoj,

ili u snu, il na javi?

U Banatu, il u Bačkoj,

il u Sremu, staroj slavi?

Nije, nije, tamo nije,

Već u duši Srbadije!"

(Gospođe iz vode izbacuju hrpu mokrih šešira, a zatim izvlače gospodina Savića. Za njim izbaulja i gospodin Ćirić. Odjednom voda izbaci Vuka Brankovića. Žene najpre ustuknu, a zatim priđu da razgledaju čudo. Gospode pomažu Saviću da se malo ocedi, a onda se Ćirić uspravi moker kao čep.)

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Evo i Starog Jug Bogdana natrag, ode naša večera u kera.

Vida Ognjenovic - Je li bilo knezeve vecere

ĆIRIĆ (Dahćući) Nisam mogo dalje.

GOSPODIN SAVIĆ: Je li kogod prešo?

JOJKIĆ: Još se ništa ne vidi preko, magla je... (U daljini ječe crkvena zvona.)

GOSPOĐA AMALIJA: Jesu li ono ravanička, poslušajte...

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: Nisu, ono zvoni Grgeteg... (Slušaju zvona, gledaju preko.)

JOJKIĆ: A niko ne zna šta bi s Jašom?

GOSPODIN SAVIĆ: Ja znam. Sinoć je stražarno sproveden u zatvor, ubio je na stanici Mišu Dimitrijevića, nožem u grudi! (Tišina. Zvone zvona.)

JOJKIĆ: A ti ga celo jutro tražiš.

GOSPODIN SAVIĆ: Tražim.

GOSPODIN MIHAJLOVIĆ: A Ruvarac služi jutrenje.

MUZIČKI PRELAZ - PRETAPANJE SVETLA

(U zraku svetla u kojem je na početku bio Stražar, sad vidimo Milicu. Jaša sedi napred, na drvenoj klupi, kao na početku. Milica mu prilazi. Stražar stoji na odstojanju, između njih. Milica zagrlila Jašu. Njemu su ruke svezane.)

MILICA (Vadi svitak hartije iz torbice, premeće hartiju po rukama.) Evo, da vidiš...

JAJŠA: Milice, kaži mi...

MILICA: Amalija Stratimirović je sakupljala potpise Srpkinja Novosatkinja. Više od tri hiljade žena je potpisalo zahtev za oslobađajuću presudu...

JAJŠA: Hvala im svima, samo reci...

MILICA: Prekosutra dolazi deputacija žena u Peštu. Primiće ih Silađi. Tele su caru u Beč. Svi kažu da si ti samo branio čast jedne žene...

JAJŠA: Kaži im...

MILICA: Amalija je sastavila govor...

JAJŠA: Je li bilo "Knezeve večere"?

MILICA: Mislim da je isteklo vreme posete, moram...

JAJŠA: Je li ili nije?

JAJŠA: Milice, čuješ li šta te pitam?

MILICA: Amalija će ti govor poslati čim ga preda kod Silađija...

JAJŠA: Hvala joj. Milice, je li bilo "Knezeve večere"?

MILICA: Pa sad...

JAJŠA: Je li?

MILICA: Jeste.

JAJŠA: I sve bilo kako trcba?

MILICA: Jeste.

JAJŠA: Mihajlović izreko kletvu?

MILICA: Jeste.

JAJŠA: Priča li se sad o tome u narodu?

MILICA: Priča.

JAJŠA: E, sad ne marim i da umrem!

MRAK - KRAJ